

על חיוניותה של שמרנות יהודית באמריקה

שורה של תהליכים היסטוריים מאיימים על עתידה של יהדות ארצות הברית ומציבים בפניה הזדמנות ותביעה: גיבוש הכוחות השמרניים השונים לכלל חזית פעילה בעלת סדר יום מושכל - לטובתה של היהדות ולטובתה של אמריקה

בשלהי שנות התשעים הרצה אירווינג קריסטול בירושלים על "הטיפשות הפוליטית של היהודים". לוו טענתו של האינטלקטואל השמרני היהודי-אמריקני היה כי היהודים, בארצות הברית ובישראל כאחד, הם בדרך כלל בעלי תפיסת עולם שמאלית, אף כי ההיסטוריה הפריכה מזמן חלקים רבים מתפיסת העולם הזו (כגון במה שאירע עם הכלכלה הסוציאליסטית ועם התקוות שנתלו במוסדות בינלאומיים מסוגו של האו"ם), ואף כי עמדות השמאל רעות ברובן ליהודים: ברית המועצות היא הדוגמה הדרמטית ביותר לכך, אך גם השמאל החילוני באירופה המודרנית מדגים זאת היטב.

מאז שנות התשעים, הביאה המציאות לשינוי עמדות בקרב ישראלים רבים מן השמאל, ועתה הם סבורים כי דרושה לישראל גישה מפוכחת באשר לסכנות שמעמידים בפניה אויביה המושבעים כגון חמאס ואיראן ומחרפיה מן השמאל הפרוגרסיבי במערב. השינוי הוא גם בתפיסה הכלכלית: אף כי המסורת הסוציאליסטית בישראל חיה ובוועטת, תרבות "אומת הסטארט-אפ" של היזמות הישראלית העמידה לה תחרות קשה, וביססה בקרב ישראלים רבים מן השורה את ההבנה שמיסוי גבוה ואסדרה כבדה הם נוסחה לקיפאון ארוך-טווח של החברה הישראלית.

בארצות הברית, רוב היהודים נותרו כבעבר בשמאל הליברלי. אלא שכוחו של הרוב

אריק כהן הוא מנכ"ל קרן תקווה. אלענה מייזל היא מנהלת היוזמות האסטרטגיות של הקרן.

תרגם מאנגלית צור ארליך.

הזה בקהילה היהודית-אמריקנית נחלש והולך, וייתכן כי אנו עומדים בפתח עידן חדש שבו היהודים המחויבים ביותר ליהדותם, והמשפיעים ביותר, מצויים באגף השמרני יותר מבחינה פוליטית, שהוא דתי יותר ותומך יותר באינטרסים האמיתיים של ישראל.

זוהי מהפכה פוטנציאלית בחיים היהודיים האמריקניים, ויש לה השלכות מרחיקות לכת על יחסיה של יהדות אמריקה עם ישראל. חשוב כי הציבור בישראל יבין את מהותה של התמורה הדמוגרפית והרעיונית המסתמנת ביהדות ארצות הברית, יבין במה מאמינים היהודים השמרנים באמריקה, ויבין מדוע הדבר נוגע למדינת ישראל.

מסה זו מבקשת, אפוא, להסביר את עלייתה של השמרנות היהודית בארצות הברית. היא נכתבה במקורה באנגלית, לקורא האמריקני, ונתפרסמה בגיליון מאי 2017 של הירחון 'קומנטרי'. לפניכם גרסה חדשה שלה, המותאמת לקהל בישראל.

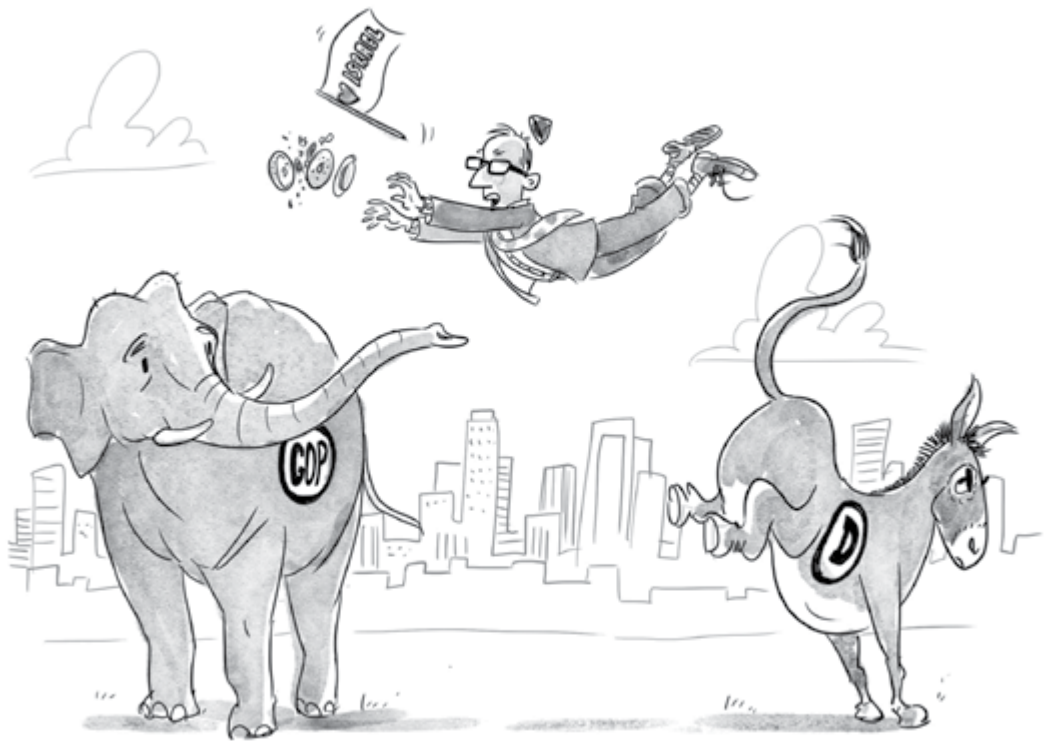
1. שמרנות, ליברליות ויהודי אמריקה

המונחים "שמרני", "ליברלי" ו"פרוגרסיבי" – שלא לדבר על "ימין" ו"שמאל" – הם בהירים ומעורפלים גם יחד. כל אחד מהם עשוי לציין דברים שונים במקומות שונים (אמריקה לעומת אירופה), בתקופות שונות (ימי ג'ון לוק ואדם סמית לעומת ימינו) ובהקשרים שונים (זהות פוליטית לעומת זהות דתית).

לצורך הדיון שלנו, "שמרנות" היא צירוף ייחודי של רעיונות מהמסורת האנגלו-אמריקנית ומהמסורת המקראית והיהודית שהתמזגו בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה לכדי זרם פוליטי. צורה זו של שמרנות משלבת אמונה בחירות פוליטית ובהגבלת כוח השלטון; אמונה ביכולתו היצירתית של השוק החופשי לחולל שגשוג אצל מרב האזרחים; אמונה בחשיבותם של מוסדות דתיים וחברתיים מסורתיים; אמונה ברעיונות היסוד של המוסר המסורתי; ואמונה כי למדינות-לאום צריכה להיות יכולת צבאית להתגונן בעולמנו רב-הסכנות, ואל להן לשים את מבטחן בחלומות אוטופיים ובפנטזיות של אוניברסליזם על-לאומי.

סל העמדות של הליברליזם והפרוגרסיביזם המודרניים באשר להתנהלותה הרצויה של חברה חופשית אחר לגמרי: זרמים אלה מבקשים להעמיק את אחיזתו של השלטון במשק במאמץ להנדס תוצאות משופרות מבחינת העניים; הם שואפים לנוע אל "מעבר למוסר" המסורתי בתחומי המין, המשפחה והדת; הם מאמינים כי בזירה הבינלאומית ראוי שסמכויותיהן של המדינות יפחתו וכוחם של הגופים הבינלאומיים יגדל; והם ספקנים כלפי חשיבות השפעתה הבינלאומית של ארצות הברית. דומה כי לפרוגרסיבים החדשים יש גם סלידה מיוחדת – ואובססיה מיוחדת – כלפי ישראל. על כך עוד נרחיב.

מתבקשת אפוא השאלה – מדוע רוב יהודי ארצות הברית ליברלים? מבחינה

היסטורית, לדבקותם של רוב היהודים במחנה הפוליטי הליברלי יש שורשים עמוקים ומוכּנים. המהגרים היהודים לאמריקה בשלהי המאה ה-19 ובתחילת המאה העשרים ראו את הליברלים כחומת-המגן של זכויות היהודים. הליברלים דאגו לעניים, ובתוכם העניים היהודים. הליברלים נלחמו נגד זכויות-יתר ודעות-קדומות חברתיות, ובכלל זה חסמים לא-הוגנים שהוצבו בפני התקדמותם של יהודים. והפרשנות החילונית שהליברלים נתן לדמוקרטיה האמריקנית פתחה בפני היהודים (ובפני שפע מיעוטים אחרים) את השער אל הקיום הנורמלי.

בתוך דורות מעטים רשמו היהודים הצלחות רבות בחיי הכלכלה והחברה, בשלל תחומים: עסקים ותקשורת, פוליטיקה ותרבות, משפט ואקדמיה. במהלך המאה העשרים הם נעשו בהדרגה חלק מהממסד האמריקני. לאורך הדרך הזו, הם גם החלו להתבולל. שיעור נישואי התערובת נסק במהלך השליש האחרון של המאה: מ-17 אחוזים מכלל היהודים שהתחתנו לפני 1970, עד כדי 58 אחוזים מכלל היהודים שהתחתנו מאז 2005. ככל שהשתלבו היהודים האמריקנים בחברה הסובבת, כך נטתה להיטשטש, ואפילו להיעלם, הייחודיות הדתית, התרבותית והחברתית שהגדירה את זהותם. החריג הממשי היחיד היה המיעוט האורתודוקסי, ובתוכו קהילות קטנות של פליטים מאירופה החרבה.

בשעה שהתמורות הדרמטיות הללו התחוללו בקהילה היהודית, חלו שינויים חדים גם בפוליטיקה ובתרבות האמריקניות הכלליות. הליברליזם האמריקני שינה את צורתו, והתגבש בדמותה של הפרוגרסיביות החדשה: מיזם אידיאולוגי עוין יותר כלפי הדת המסורתית, מחויב יותר לשחרור מיני ותרבותי, מאמין פחות בתפקידה המנהיגותי של ארצות הברית בעולם, וביקורתי יותר כלפי מדינת ישראל שהצטיירה מעתה בעיניו כמעצמה קולוניאליסטית משעבדת ומעוולת. רוב יהודי ארצות הברית נעשו בעלי זהות יהודית מובחנת פחות, מעורבים פחות בחיים היהודיים, ובו בזמן פתוחים יותר לאידיאולוגיה הפרוגרסיבית החדשה. בתחילת המאה העשרים, יהודים רבים הצביעו למועמדים ליברלים מתוך אמונה עמוקה כי הליברליזם משרת אינטרסים אמיתיים של היהודים באמריקה ומחוצה לה. כיום, לעומת זאת, היהודי הליברלי הטיפוסי הוא קודם כול פרוגרסיבי, והתעניינותו בערכים ובצרכים היהודיים מועטה עד אפסית.

המחשה נאה לכך, ולחלוטין לא חריגה, אפשר למצוא בנאום שנשא ברק אובמה לרגל חודש המורשת היהודית בשנת 2015, בהיותו נשיא ארצות הברית. בנאומו הוא שיבח את יהודי אמריקה על המנהיגות שגילו במאבקים הליברליים הגדולים של העידן המודרני. בכל הסוגיות, "מזכויות הנשים, דרך זכויות הלהט"ב, עד זכויות העובדים", הכריז, "היהודים אימצו אל לבם את הצו המקראי האוסר עלינו, שהיינו עבדים בארץ נוכרייה, לשעבד את האחר". אובמה דיבר אמת. אך המשיך והסביר כי תמיכה בהסכם הגרעין עם איראן, והסכמה לויתורים טריטוריאליים לפלסטינים, משרתות את האינטרסים הישראליים האמיתיים, ורמז בבירור כי התנגדות לסדר היום הזה פירושה

היחיד הוא ערעור על מקומו הנכבד של עם ישראל בראש החץ של הקדמה. קהל שומעיו היהודי בבית הכנסת הווינגטוני "עדת ישראל" הריע.

אלא שיהודים רבים אחרים לא הריעו. שכן אף כי רוב יהודי אמריקה ליברלים, רבים אחרים בקהילה אינם כאלה. כ-22 אחוזים מהבוחרים היהודים הצביעו נגד אובמה ב-2008. כ-30 אחוזים הצביעו נגדו ב-2012, וכ-24 אחוזים בחרו ב-2016 בדונלד טראמפ. הגוש הזה, השמרני יחסית, הוא מיעוט גדול, ונראה שהוא עוד ילך ויגדל בשנים הבאות – במספרים מוחלטים וגם כחלק יחסי באוכלוסיית היהודים האמריקנים המזדהים כיהודים.

לדידם של שמרנים יהודים אלה – ובייחוד לאלה מתוכם המחויבים בכל לבם לשימור הערכים היהודיים ולהגנה על האינטרסים היהודיים – שנות כהונתו של אובמה היו שנות דאגה כוססת. הם חששו כי עסקת הגרעין עם איראן, משיכת-ידיה של ארצות הברית מהמזרח התיכון והדה-לגיטימציה של ישראל באו"ם מחלישות את מעמדה האסטרטגי של מדינת ישראל. הם חששו פן הפקידות ומערכת המשפט הנוטות שמאלה יגיעו לידי כפיית הנהגות חברתיות חדשות, כגון נישואים חד-מיניים, על בתי ספר ובתי כנסת יהודיים מסורתיים, באמצעות איום בשלילת מעמדם החוקי. הם חששו כי התרחבותן המתמשכת של מדינת הרווחה הפרוגרסיבית ושל התרבות התוקפנית של התקינות הפוליטית הם דרך שאין ממנה חזרה. ובכל זאת, השמרנות היהודית עדיין אינה מעמידה את עצמה כתנועה בתוך יהדות אמריקה – תנועה שיש לה קהל תומכים, עומק רעיוני ובסיס ארגוני שיאפשרו לה להתייצב בזירה הציבורית עם חזון חדש של שגשוג יהודי.

2. מיהם השמרנים היהודים החדשים?

מיהם אם כן השמרנים היהודים החדשים באמריקה, ומדוע אנו סבורים שמספרם והשפעתם יגדלו בשנים הבאות?

הקבוצה הקלה ביותר לזיהוי, והגדלה במהירות הרבה ביותר, של שמרנים יהודים בארצות הברית היא "האורתודוקסים" – ובתוכם החרדים, החסידים והאורתודוקסים המודרניים הנוטים ימינה. כל אלה, יהודים אמריקנים שוחרי מסורת, סבורים שהשקפת העולם הפרוגרסיבית היא איום על "ערכי התורה". כיום, שיעור האורתודוקסים בקרב היהודים הבוגרים בארה"ב הוא כעשרה אחוזים, אך בקרב הדור הצעיר השיעור גבוה יותר: על פי ההערכות, 27 אחוזים מכלל הילדים היהודים בארה"ב גדלים בבתי אורתודוקסיים. על פי דוח מכון פיו משנת 2013, בקהילה האורתודוקסית כמעט שאין נישואי תערובת – לעומת 72 אחוז של נישואי תערובת בקרב היהודים הלא-אורתודוקסים שהתחתנו מאז שנת 2000. שיעור הילודה אצל האורתודוקסים גבוה בהרבה: 4.1 ילדים לזוג לעומת 1.7 ילדים אצל היהודים האחרים.

נוסף על כך, הם מצליחים הרבה יותר מהלא-אורתודוקסים להנחיל לילדיהם מחויבות יהודית ממשית. בקיצור: היהדות האורתודוקסית באמריקה צומחת והיהדות שאינה אורתודוקסית מתכווצת.

במחקר פיו נמצא גם כי בקרב האורתודוקסים 57 אחוזים נוטים למפלגה הרפובליקנית ו-54 אחוזים רואים עצמם שמרנים מבחינה פוליטית – לעומת 18 ו-16 אחוזים, בהתאמה, אצל היהודים הלא-אורתודוקסים. בשורה של ריכוזים אורתודוקסיים גדולים, הקול היהודי בבחירות לנשיאות נוטה אל הרפובליקנים במידה מובהקת אף יותר. לפי המחקר הנזכר, בכמה וכמה מאפיינים תרבותיים ופוליטיים חשובים היהודים האורתודוקסים דומים לנוצרים האוונגליסטים הלבנים יותר מכפי שהם דומים ליהודים הלא-אורתודוקסים. הנה כי כן, המגזר המחויב ביותר ליהדותו והצומח ביותר בקרב יהדות ארצות הברית הוא כיום אחד מגושי-ההצבעה השמרניים ביותר בארצות הברית.

אל שמרנים יהודים דתיים אלה מצטרפות תת-קבוצות נוספות של יהודים הנוטים לשמרנות. המהגרים מברית המועצות לשעבר וילדיהם שנולדו להם באמריקה, אוכלוסייה המונה כיום כ-750 אלף איש, נוטה להתנגדות לאטאטיזם ולממשלה גדולה (כלומר למעורבות שלטונית נרחבת במשק ובחברה), לתמיכה בשוק חופשי, ולציונות נלהבת – עמדות הקשורות כולן במחנה השמרני בארצות הברית. 77 אחוזים מהיהודים הרוסים בני-יורק הצביעו לג'ורג' וו' בוש ב-2004, ו-65 אחוזים מהם הצביעו לג'ון מקיין ב-2008. על פי סמואל קליגר, ראש האגף הרוסי בוועד היהודי האמריקני, מחקר ראשוני מלמד שקהילת היהודים יוצאי רוסיה נתנה ב-2016 לדונלד טראמפ 70 אחוזים מקולותיה – בניגוד ניכר למגמה הכללית בקרב יהדות ארצות הברית.

ציונים רבים באמריקה – דתיים וחילונים כאחד – סבורים כיום שהפרוגרסיביות האמריקנית בכלל, והמפלגה הדמוקרטית בפרט, רעים לישראל, ושהמנהיגות הצבאית והמדינית של ארצות הברית בזירה הבינלאומית חיונית לשימור היציבות במזרח התיכון. יהודים תומכי שוק חופשי, מניפי דגל המצוינות, מתרעמים על מנהגם של הפרוגרסיבים להטיל דופי בהצלחה כלכלית, ומתנגדים למיסוי הגבוה הנדרש למימון מדינת הרווחה הפרוגרסיבית. וכמו היהדות עצמה, השמרנות מוקירה את הנאמנות למסורת, את המחויבות הקהילתית, ואת חלקה של הדת בקיומה של חברה מוסרית.

בקצרה, אף על פי שרוב מכריע של היהודים האמריקנים המזדהים כיהודים עודנו שמאלי מבחינה פוליטית, הנה "אלקטורט היהדות" (דהיינו המצביעים המחויבים במיוחד לאורח החיים היהודי ולהמשכיות היהודית) ו"אלקטורט הציונות" (דהיינו המצביעים המחויבים במיוחד לריבונותה הלאומית של ישראל) הוא שמרני-פוליטית במידה גוברת והולכת. ואף על פי שהשמרנים היהודים מגוונים מאוד מבחינת הרקע

החברתי, התרבותי והדתי שלהם, כולם מכירים בסכנתם של האגפים הרדיקליים בליברליזם האמריקני.

הגיע אפוא זמנם של השמרנים התורניים, השמרנים הציונים ושמרני השוק החופשי היהודים ליצור קואליציה חדשה של יהודים אמריקנים הדוגלים במערכות שונות של עמדות מוסריות, פוליטיות ויהודיות.

בבניית הקואליציה הזו יכולים היהודים ללמוד משהו מהתפתחות השמרנות האמריקנית. השמרנות שלאחר מלחמת העולם השנייה, כמוה כעוד תנועות פוליטיות רבות בהיסטוריה, החלה מתוך בירור הדברים שהיא מתנגדת להם: אטאטיזם מבית, קומוניזם מחוץ, והתרבות הרדיקלית של שנות השישים שהחלה במצעדה הארוך אל הממסד האמריקני. אולם מתוך ההתנגדות הזאת פיתחה השמרנות האמריקנית עם הזמן סדר-יום חיובי, והוא הרחיב את תודעתם המוסרית והפוליטית של אנשיה. שמרנים דתיים רבים החלו להבין את חשיבות החופש הכלכלי; שמרנים ליברטריאנים רבים החלו להבין את ערכה של הקהילה המסורתית; ושמרנים רבים שהתמקדו בהערצת חיי העיירה האמריקנית החלו להבין מדוע חייבת אמריקה להיות מעצמה בינלאומית שתשמור על סדר עולמי מתורבת.

על אותה דרך אפשר להעלות על הדעת תנועה שמרנית יהודית חדשה שתאחד את תת-הקבוצות הקיימות סביב סדר-יום חיובי: הגנה על חופש הדת מפני השמאל החילוני המגלה עוינות גברת והולכת כלפי הקהילות הדתיות; תמיכה בזכות ההורים המעוניינים בחינוך דתי לילדיהם ליהנות מתקציב החינוך כמו כל הורה אחר; שמירה על המשפחה המסורתית בתוך תרבות התוקפת אותה תנדי; עמידה גאה לצד ישראל; ומלחמה באנטישמיות החדשה. תנועה כזו תשאף לקדם רעיונות ומדיניות שעניינם חיזוק ההמשכיות היהודית בארצות הברית והריבונות היהודית בישראל. היא תתרום לשיח האמריקני את מיטב ההגות היהודית ואת מלוא משקלה של המסורת העברית שבתשתיתה, וכך תתרום להחייאתה של השמרנות האמריקנית עצמה. עד כה נעשתה מלאכה מועטה מאוד להעמדת סדר-יום יהודי שמרני רחב מסוג זה, ליצירת חיבור בין הסיעות היהודיות הנבדלות הללו, ולכינון מערכת מוסדית חדשה שתבטא כל זאת. זהו האתגר העומד בפני היהודים בארצות הברית בעידן הנוכחי – וזו גם ההזדמנות שלהם.

3. הגנה יהודית על חופש הדת

בסוגיית הדת והמדינה, ארצות הברית וישראל מתמודדות עם שאלות דומות רבות – אולם מכיוונים שונים מאוד. ישראל היא מדינה יהודית, עם רבנות ראשית המוסמכת מטעמה לפקח ולנהל את ענייני המעמד האישי כגון נישואים, גירושים וגירור. יש מקום לתהות שמא כוחה של הרבנות הראשית רב מדי – ותוהים על כך גם אנשים המאמינים (כמונו) שישראל צריכה לשמר את זהותה כמדינה יהודית, להעמיק ולהגן

עליה; שמבני הציבור, המרחבים הציבוריים ולוח השנה הציבורי צריכים לשקף את המסורת היהודית ואת הזהות היהודית; ושמדינת ישראל צריכה לנהוג כבוד מרבי בהלכה ובמנהג היהודיים. לעומת זאת, בארצות הברית של זמננו התהייה הפוכה: החשש איננו שלממסד הדתי יש סמכויות מופרזות, אלא שהמדיניות הציבורית מפלה את הקהילות הדתיות לרעה, והתרבות הרווחת מכפישה אותן שלא כדין. בשבילנו, היהודים באמריקה, אלו הן שאלות הרות גורל, החודרות אל יסודי-היסודות: אל השאלות מי אנחנו, במה אנו דוגלים, ואם יש עתיד לאורח החיים היהודי באמריקה.

הניסוי הגדול הקרוי ארצות הברית הועיד לכל אורך השנים מקום מרכזי לקהילות הדתיות ולמוסר הדתי – מראשיתו הפוריטנית עד עצם ימינו. הנשיא הראשון, ג'ורג' וושינגטון, הבהיר זאת בקטע המפורסם ביותר, כנראה, ב"נאום הפרידה" שלו ב-1796: "בין כל הנטיות וההרגלים המובילים לשגשוג מדיני, הדת והמוסר הן המשענות שאין להן תחליף".

גדולתו של הסדר הפוליטי האמריקני הייתה בשימור חברה אזרחית שאפשרה לקהילות דתיות לפרוח בלי לקשור בין האזרחות האמריקנית לבין אמות מידה דתיות כלשהן, ובלי להכיר בשום דת או זרם דתי כדת הרשמית של ארצות הברית. דור המייסדים, שהושפע עד מאוד מאמונותיו הדתיות וממאבקיו בשלטון הבריטי, גרס כי הזכות להתאגד על בסיס דת, להקים מוסדות דת ולעבוד את האלוהים בדרך שאדם בוחר היא מביטויי היסודיים והעליונים של החופש. התפיסה האמריקנית של החירות הדתית לא גרסה חופש מן הדת על חשבונם של המאמינים, ומנגד לא העמידה לרשות המדינה ממסד דתי על חשבונם של הלא-מאמינים. להפך: הסדר החוקתי האמריקני שאף להגן על החיים הדתיים מתוך הגבלת כוח הכפייה של המדינה, ולהבטיח שהמשורות הציבוריות והמעורבות בחיים הדמוקרטיים יהיו נגישות לכל אזרח אמריקני, נוצרי כיהודי, מוסלמי כמורמוני, בלי תלות בזהותו הדתית. כך כרכה ארצות הברית יחדיו את ההגנה על חופש הדת לכול עם שימורה של הקהילה הדתית לכל הבוחרים להשתתף בה. האיזון הזה הוא אשר זכה – או צריך היה לזכות – להוקרתם המוצדקת של היהודים באמריקה: קהילה אמריקנית קטנה ומיוחדת במינה, כפי שהבין וושינגטון עצמו.

כי אכן, המסמך הממזג באופן המובהק ביותר את כתבי היסוד של האומה האמריקנית עם ההיסטוריה המדינית של עם ישראל הוא מכתבו המפורסם של ג'ורג' וושינגטון, משנת 1790, לקהילה העברית בניו־יורק:

כיום, כבר אין מדברים על סובלנות כאילו היא הסכמתו של מעמד אנשים אחד לכך שגם קבוצה אחרת תיהנה ממה שלו הוא זכות טבעית ומולדת. כי לאושרנו, ממשלת ארצות הברית, שאינה נותנת שררה לקנאים וסיוע לרודפים, דורשת מכל החוסים תחת הגנתה רק שיגלו אזרחות טובה בנותנם לה את תמיכתם האפקטיבית בכל הזדמנות.

היהודים בארצות הברית היו אפוא, עוד בימי היווסדה, חופשיים ליצור ולקיים קהילות דתיות משלהם – "לשבת תחת גפנם ותחת תאנתם", כפי שכתב וושינגטון בעקבות הנביא מיכה – ועדיין להחזיק במלוא הזכויות, זכויות היתר והחובות שהאזרחות האמריקנית מקנה. כידוע, אין מדובר באידיליה. תולדות יהודי אמריקה ספוגות אכזבות, מצוקות ואפליה חברתית. הנוצרים באמריקה, אם בליבותיהם אם במוסדותיהם הפרטיים, לא תמיד קידמו בברכה את שכניהם היהודים. ובכל זאת, כבר מן ההתחלה, ארצות הברית שימרה כמעט תמיד את חירותם של היהודים ולא אפשרה להפר אותה. (פקודה 11 הידועה לשמצה של הגנרל יוליסס גרנט, שגירש את היהודים מאזורים מסוימים בדרום בזמן מלחמת האזרחים, היא חריג ראוי לציון אך קצר-מועד; היא בוטלה כמעט מיד בידי הנשיא אברהם לינקולן). השלטונות לא אסרו לקיים אורחות חיים יהודיים, והיהודים לא נדרשו להקריב את אמונתם או את זהותם כדי להשתתף בחייה האזרחיים של האומה.

גם היום נעשים נגד היהודים פשעי-שנאה רבים יותר מאלה שנעשים לכל מיעוט דתי אחר ארצות הברית, אך באותה עת הם גם הקבוצה הדתית האהובה ביותר שם, יותר מקתולים, מפרוטסטנטים, מאוונגליסטים, מבודהיסטים וממוסלמים – על פי מחקר של מכון פיו משנת 2017. אמריקנים רבים מעריצים את ההצלחה ואת היצירתיות של היהודים; ורוב מכריע של הנוצרים הדתיים רואים את היהודים בני זמננו כשארית מקודשת של העם הנבחר, הראויים לכבוד (ואף ליראת-כבוד) באשר הם יהודים.

ובכל זאת, משנעשו יהודי אמריקה חילונים וליברלים יותר, הם הגיעו לידי הבנה שגויה של תפקיד הדת בחיים הדמוקרטיים בארצם. רבים מהם היו למטיפים קנאים ל"הפרדת דת ומדינה"; הם סבורים בטעות שהחוקה האמריקנית אוסרת על המדינות ועל הרשויות המקומיות לתמוך במוסדות דת או לשתף איתם פעולה, ומתוך כך הם מנסים לסלק מהמרחב הציבורי כל סממן דתי – שפה דתית, סמלים דתיים וערכים דתיים. יתרה מכך, הם טיפחו פחד חסר בסיס מכך שכוונתו האמיתית של הרוב הנוצרי באמריקה היא לכפות על היהודים ערכים נוצריים באמצעות שימוש בכוח שלטוני. מסע הצלב הליברלי נגד הדת, מסע שיהודים רבים נמצאים בראש החץ שלו, החל לאחרונה לתקוף את עצם הרעיון של חופש הדת. הוא דורש מהקהילות המסורתיות לקבל עליהן את המוסר החילוני החדש (בייחוד בסוגיות כגון נישואים חד-מיניים, זהות מגדרית והפלות), ואם לא כן – להיענש בזירה התרבותית ואף בזירה המשפטית.

עד לאחרונה, רוב גדול של האמריקנים שמר על כבוד בסיסי לחופש הדת במובנו האמריקני המקורי. הפרוגרסיבים רצו חופש לחיות על פי הערכים שלהם (הם דרשו "בחירה"), ושאפו להכרת המדינה בערכים אלה ולתמיכתה בהם (הם דרשו "שוויון"). בזירות רבות, כגון בסוגיית ההפלה, ובהמשך בסוגיית הנישואים החד-מיניים, הם ניצחו בקרב המשפטי – בדרך כלל באמצעות מערכת המשפט ולא בכלים הדמוקרטיים של הרשויות הנבחרות. ועם זאת הם היו מוכנים לכבד את החופש של

הקהילות הדתיות לחיות על פי הערכים המסורתיים שלהן. המחשה לשינוי שהתחולל בשנים האחרונות ייתן לנו מצבו של חוק שיקום חופש הדת (RFRA), שנועד למנוע מבתי משפט לאשר הגבלות בלתי הולמות על קיום מצוות דתיות. חוק זה התקבל בקונגרס ב-1993 כמעט פה אחד. כיום, רוב הפרוגרסיבים רואים את החוק הזה כארכאי, וחופש הדת שחוקים אלה נועדו להגן עליו נחשב בעיני רבים מהם "שם קוד לאפליה, חוסר סובלנות, גזענות, מיננות, הומופוביה, אסלאמופוביה ועליונות נוצרית" – כפי שכתב ב-2016 יו"ר הוועד האמריקני לזכויות האזרח, מרטין ר' קסטרו.

לדידם של פעילים פרוגרסיבים רבים, אין די עוד בהטפה בזירה התרבותית למען ערכים פרוגרסיביים, וגם לא במתן היתר חוקי לאורחות חיים וחברה פרוגרסיביים תוך שמירה על האוטונומיה האזרחית של הקהילות המסורתיות. המטרה הסופית היא זן חילוני של סמכותנות תרבותית: לדרוש כי כל מוסד אמריקני יאמץ את לעצמו את הערכים הפרוגרסיביים, ולראות בכל התנגדות לנורמות הפרוגרסיביות נחשלות דתית המסכנת את הטוב המשותף – נחשלות שיש לחסלה בהתערבות משפטית אקטיביסטית (הקורא הישראלי ודאי יבין, מניסיונו בארצו, איך נראית כפיית נורמות מבית מדרשו של השמאל באמצעים משפטיים).

אם יצלח מסע הצלב הזה, המדינה הפרוגרסיבית החדשה עשויה לדרוש מכמרים ומרבנים להשיא זוגות חד-מיניים, ולא יישלל מהם רישיון עריכת טקסי הנישואים; לקבוע כי הוראת המוסר המסורתי בתחומי המיניות וחיי המשפחה היא פגיעה ברגשות הציבור ועל כן אסורה; להסיר את ההכרה הרשמית מאוניברסיטאות ציבוריות של זרמים דתיים שמרניים; ולהגביל את ההכרה בבית ספר דתיים המלמדים ערכים "לא נאורים". המטרה היא לתת למדינה, ובייחוד לבתי המשפט האקטיביסטיים, את הסמכות להיות הפוסקת האחרונה בענייניהם של הזרמים הדתיים, ולהחליט לגבי הערכים ואורחות החיים של כל זרם דתי אם יש להתירו, להגבילו, או להוציאו מחוץ לחוק. הדבר נוגע גם לאורחות חיים יהודיים, כגון מילה ושחיטה כשרה, שבכמה ערים באמריקה כבר החלה פעילות נגדם, ובמדינות אירופיות אחדות נאסרו.

כמה פרשיות משפטיות מן העת האחרונה, הקשורות בעניינים יהודיים, צריכות לחדד את מודעותם של היהודים לסכנות. כך, למשל, עיריית ניו-יורק תבעה בעלי-עסק חרדים על שקבעו קוד לבוש לכניסה לחנויותיהם. העירייה אף ניסתה לבטל לצמיתות את שעות הרחצה הנפרדת לנשים בבריכת שחייה בשכונה חסידית בברוקלין. לאחרונה נדחה ערעור על השעיית עובדת ממשלתית שלקחה חופשה בפסח כפי שנהגה במשך שנים רבות. לטענת היועצת המשפטית של העובדת התובעת, הדחייה, על רקע משפטי לא משכנע, היא תקדים שיגרום לכך ש"שום מועסק עם מחויבות דתית לא יהיה בטוח מפני ענישה שרירותית שלאחר-מעשה על שמירת מצוות דתו". דוגמה נוספת להתגברות חוסר הסובלנות כלפי ביטוי דתי של הפרט היא תיק בן-לוי נגד בראון (2016). אסיר יהודי ושמו בן-לוי ביקש לקבל זמן ללימוד תורה בכלא.

הסוהרת סברה שאסור על פי ההלכה ללמוד תורה בלי מניין ובלי רב, ועל כן סירבה לבקשתו. בן-לוי הגיש תלונה על הפרת חופש הדת שלו. בארצות הברית מקובל כי בכל עניין שבין האזרח לרשות, האזרח מגדיר בעצמו את חובות דתו. אך הערכאות המשפטיות דחו את ערעוריו, והתיק הגיע לבית המשפט העליון של ארה"ב – וזה סירב לדון בו. כפי שהסביר השופט סמואל אליטו בדעת המיעוט שלו, סירוב זה של בית המשפט הפר את זכותו של הפרט להחליט מה חשוב לו מבחינה דתית, והעביר זכות זו, שלא כדיון, לידי המדינה:

גם אם נניח שהסוהרת הכירה במדויק את פרטי מצוות לימוד תורה בקבוצה ביהדות – ודבר זה אינו ברור כלל – הנה לבית המשפט הפדרלי אין סמכות להעריך "את תוקף פירושו" של בן-לוי ... למדינה אין סיבה לכאורה להפלות כך אסירים יהודים ... אדישותו של בית המשפט להפרה מפלה זו של חופש הדת מאכזבת.

היהודים אינם המטרה העיקרית בקמפיין הפרוגרסיבי להגדרה מחודשת של חופש הדת. היעד הראשי הוא כיום הנוצרים. אולם היהודים שומרי המסורת נמצאים באותה סירה תרבותית ופוליטית עם הנוצרים המסורתיים – ואולי הם פגיעים אף יותר, בשל גודלה המצומצם של הקהילה ובשל הקושי שלה להכיר באיום. היהודים יכולים להרים תרומה ייחודית לדיון הציבורי על חופש הדת אם ידברו מתוך סמכות מוסרית: סמכותו של עם קטן אך גאה, שנרמס מאות שנים תחת מגפי הממסדים של העולם הישן אשר ראו את אורח חייו כ"נחשל" ו"חשוך", ואשר מוקיר משום כך במיוחד את ברכתו של חופש הדת האמיתי.

ניצחון הרפובליקנים בבחירות 2016 הוציא אנחת רווחה מוצדקת מפיהם של שמרנים יהודים רבים. הללו מעודדים גם מנחישותה של מפלגת השלטון למנות שופטים שמרנים – כפי שאכן עשתה כאשר הצליחה באביב האחרון למנות את השופט ניל גורסץ' לבית המשפט העליון. ובכל זאת, שופטים אקטיביסטים עדיין שולטים בערכאות נמוכות רבות ברחבי ארצות הברית, ותקדימים מטרידים בתיקי חופש-דת מהעת האחרונה עלולים להקים להם ממשיכים בבתי משפט מדינתיים ומקומיים. אידיאולוגיה אנטי-דתית עדיין מושלת בכיפה ברבים ממוסדות החינוך והתרבות המובילים בארצות הברית, ובכלל זה בתי ספר ואוניברסיטאות, מוזיאונים וכלי תקשורת, וכיום גם בתאגידים ציבוריים גדולים רבים. גם בקרב הרפובליקנים לא כולם ששים להתעמת עם האליטה הפרוגרסיבית המדביקה בכל מתנגדיה אות קין של קנאות ונחשלות. אמריקה נמצאת אפוא ברגע מכריע בתולדות הוויכוח על חופש הדת – פסק זמן, שאולי הוא נקודת הכרעה. היהודים צריכים למלא את חלקם במשימה המקראית של "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" – ככתוב בספר ויקרא וכפי שחרוט, כתזכורת מתמדת, על פעמון החירות האמריקני שבפילדלפיה.

ובאופן קונקרטי יותר: על השמרנים היהודים לעודד את מערכת המשפט לשקם את

מסורת חופש הדת באמריקה, ולהשיב-אחור את ההסתערות הפרוגרסיבית של ימי אובמה. עליהם לעזור בהעברת חוקים פדרליים ומדינתיים שיגנו על החופש של מוסדות דתיים – בתי ספר, בתי כנסת וסמינרים – לקבוע בעצמם את דרכם בעבודת האלוהים, בחינוך ובחיים הקהילתיים, בלי חשש מתמיד מפני תביעות משפטיות ובלי חרדה מתמדת מפני שלילת הפטור ממס. ועליהם לפתח תוכנית להכשרת מנהיגים קהילתיים יהודים ליום פקודה – יום שבו הפרוגרסיביות הפוליטית תשוב אל הסוס הדוהר וישבו תידרש הגנה יעילה על האינטרסים היהודיים והערכים היהודיים.

ליהודים האורתודוקסים העניין כמובן נוגע ביתר תוקף, והברית עם נוצרים דתיים ועם עוד קהילות מאמינים חיונית להם. אולם לכל היהודים, בלי תלות בנטייתם הפוליטית והתרבותית, יש סיבות מצוינות לתמוך במאבק זה על חופש הדת. שום שוחר חירות יהודי – לא חילוני ולא דתי – אינו צריך להבליג על הפיכתה של ארצות הברית למדינה פרוגרסיבית המגבילה את חופש ההגדרה העצמית של קהילות דתיות. ושום יהודי שוחר אחדות עם ישראל אינו רשאי לחבוק ידיים בשעה שאחיו היהודים מסומנים כלא לגיטימיים, וכאשר בתי ספר ובתי כנסת ברחוב מגוריו עלולים להיות מאוימים בענישה מטעם המדינה רק משום שהם מאמינים במה שיהודים האמינו בו לאורך אלפי שנים.

4. ההגנה היהודית על המשפחה המסורתית

ההגנה על המוסדות הדתיים שלנו מפני מתקפות משפטיות היא שמירה על המסגרת; חיונית ככל שתהיה, אין בה כדי להחליף את הצורך החיוני במלאכת התוכן והעומק; הבנייה והקיום של קהילות יהודיות חיות ותוססות באמריקה. משימה מסוג זה תחילתה, לא רק במקרה היהודי, בהחייאת יחידת היסוד: המשפחה.

הסיפור היהודי הוא, במקורו, סיפורה של משפחה מייסדת שנקראה להניח אבן פינה לדרך חיים ישרה, כתיקון לדרך הרשע וההשחתה של העולם הקדם-אברהמי. בראיית העולם העברית, ילד הוא מתנתו העילאית של הבורא; כיבוד אב ואם הוא מצווה מרכזית; וחינוך הילדים הוא חובתם הקדושה של ההורים. אברהם וצאצאיו מאמינים שמוטלת עליהם שליחות חשובה הממומשת באמצעות הנחלת דרך חיים של ברית מדור לדור.

המקרא איננו צובע את חיי המשפחה בגוונים רומנטיים. נהפוך הוא. הוא מצייר בפורטרוט יריבויות בין אחים, קרעים במשפחות, סטיות מיניות ואומללויות המשועות לגאולה. כפי שהסבירו מפרשים יהודים רבים, סיפורי בראשית מלמדים אותנו על שבריריות חיי המשפחה על ידי כך שהם מראים לנו כיצד הדברים משתבשים. המסורת ההלכתית בענייני משפחה, ובה, בין השאר, העדפת חיי הנישואים ושימורם של טאבואים מיניים מסוימים, מבקשת לתעל את היצר

ולמעלותנו על מסלול אחר: מסלול האחריות הקשה והאושר הנשגב הכרוכים במימוש תפקידינו בעלילה הרב-דורית כבעלים וכרעיות, כאבות וכאימהות, כבנות וכבנים.

באווירה הנוכחית במערב, תפיסה מסורתית זו של המשפחה נשחקה עד העצם. שיעור הלידות שמחוץ לנישואים בארצות הברית האמיר אל מעל ל-40 אחוזים; רק 46 אחוזים מהילדים האמריקנים גדלים במשפחה מסורתית; ו-34 אחוזים מהילדים שם גרים עם הורה לא נשוי. ב-2010 מצא מחקר של מכון פיו כי רק 30 אחוזים בקרב דור ה-Y, קרי ילידי שנות השמונים והתשעים, רואים בנישואים מוצלחים אחת מן המטרות החשובות בחייהם, וכי מכלל האמריקנים 39 אחוזים סבורים שנישואים הם עניין מיושן. מחקר של אותו מכון מן השנה שלאחר מכן העלה כי רק 57 אחוזים מבני דור ה-X, ילידי שנות החמישים והשישים, ורק 53 אחוזים מבני דור ה-Y, חושבים שילדים צריכים אם ואב כדי לגדול באושר – אף כי כל המחקרים הסוציולוגיים הרציניים שעסקו בסוגיה העלו כי ילדים שגדלו במשפחות שלמות עם שני הורים הם מאושרים יותר, מצליחים יותר, ומגלים יותר אחריות אזרחית. הדור הצעיר גדל בתרבות המקדמת חופש מיני ומזלזלת בחשיבותם הייחודית של הנישואים; וכפי שהראו הסוציולוג הנודע צ'ארלס מאריי ואחרים, ההשלכות העגומות של הרס המשפחה פגעו באופן הקשה ביותר דווקא בשכבות החלשות. למרבה הכאב, דומה שרוב יהודי אמריקה השלימו עם המוסר החדש ואף אימצוהו. סקר גאלופ מ-2016 העלה כי 25 אחוזים מהמורמונים, 47 אחוזים מהאוונגליסטים ו-59 אחוזים מהקתולים סבורים שהולדת ילד מחוץ לנישואים היא "קבילה מבחינה מוסרית", ואילו בקרב היהודים חושבים כך 68 אחוזים. במילים אחרות: רוב יהודי אמריקה דוחים את התפיסה היהודית של המשפחה, אם לא בחייהם הפרטיים לפחות בהשקפתם. והיות שבזמננו רווחת בקרב כל הגוונים היהודיים ההשקפה כי נועד לעמנו תפקיד תרבותי ודתי של "אור לגויים", נטישה יהודית זו של רעיון המשפחה מטרידה במיוחד.

הפיחות בערכה של המשפחה המסורתית במערב תרם גם לצניחה דרמטית בשיעורי הילודה. הדמוקרטיה המתקדמת היחידה בעולם ששיעור הילודה בה גבוה במידה רבה משיעור התחלופה (שיעור הילודה הדרוש לשמירה על יציבות גודל האוכלוסייה) היא ישראל. מדינת היהודים עדיין מאמינה במשפחה, מפני שהיא עדיין מאמינה שיש לה ייעוד: לשמש בית לאומי לעם היהודי ומרכז רוחני לתרבות היהודית. יתר העולם המערבי – למעט, באופן חלקי, ארצות הברית – שוקד על שקיעתו: הוא בוחר, אדם אחר אדם, מגור אחר מגור, לא להוליד. אומות וציוויליזציות שלמות מכריזות בעצם, בעשותן כך, שאין להן מורשת בת-קיימא לשמר, או מסורת ייחודית להנחיל. לגודל האסון, היהודים הלא-אורתודוקסים בארצות הברית הם אחד מתת-המגזרים בעלי שיעור הילודה הנמוך באמריקה; הרבה מתחת לסף הדרוש להישרדות קהילתית בדורות הבאים.

משבר כפול זה – קריסת המשפחה המובילה לשיבוש התפקוד החברתי, והשקיעה

הדמוגרפית המוליקה להתאבדות ציוויליזציונית – שורשו התרבותי אחד: האדרת "העצמי הריבוני" (כניסוחה של האינטלקטואלית הפמיניסטית הצרפתייה סימון דה-בובואר) השואף לחיים בלי חובה, בלי הקרבה, ובלי לחץ חברתי למלא את חובתו של האדם הבוגר לגדל דור צעיר. ובכל זאת, אפילו בקרב השמרנים מן הזרם המרכזי, מתי מעט הם המנהיגים הפוליטיים או הדתיים המגלים נכונות לדבר על המשבר הזה או להתמודד איתו. אפשר להבין את ההיסוס הזה. משמשים בקודש ואישי-ציבור רבים חוששים לפגוע באלה שלא הצליחו להקים משפחות, באלה שבחרו להימנע מכך בשם החופש האישי או השאפתנות המקצועית, באלה שנצטלקו במכוות הגירושין, ובבעלי הנטיות המיניות השונות. אחרים סבורים שהתמורה המוסרית בתרבות הזרם-המרכזי יסודית כל כך, שלא נותר סיכוי לשקם את תפיסת המשפחה המסורתית בציבור הרחב. וכך, רוב המנהיגים והרועים הרוחניים באמריקה סוכרים את פיותיהם לנוכח הבעיה החמורה ביותר של ארצם. גם בקרב אלה מהם המודעים למשבר, רבים נמנעים מהתמודדות איתו – מתוך איפוק, תחושת-איום או תבוסתנות.

כניעה זו היא טעות חמורה – לאמריקנים, למערב כולו, ובוודאי ליהודי אמריקה. כוחה של כל חברה מתורבתת טמון בשלמות משפחותיה. והדרך היחידה לקיים חיים יהודיים היא לשקם את רעיון המשפחה היהודית – גדולה, משגשגת, ספוגת מסורת אותנטית – ולעשותה לנורמה גם מחוץ למגזר האורתודוקסי. לנוכח תרבות המגמדת תדיר את חשיבותם ואת יוקרתם של חיי המשפחה המסורתיים, על היהודים להאדיר את הנישואים המונוגמיים כאידיאל מוסרי, להעמיד את המשפחות הגדולות כראש החץ של מורשתנו הלאומית והדתית, להלל אימהות ואבות המקריבים את החופש שלהם כדי לגדל את ממשיכיהם, ולהפריך את הדעה שכדי להיות "מכילים" עלינו לקבל כל אורח חיים כראוי לשבח במידה שווה.

להגות היהודית ולאקטיביזם היהודי יש הרבה מה לתרום למאמץ להחייאת השמרנות ממוקדת-המשפחה באמריקה ובמערב כולו. בממד התוכן והמשמעות, היהודים יכולים להסביר כיצד טקסי מעגל החיים במשפחה – ברית מילה, בר מצווה, חופה וקידושין, שבעה ואבלות – מגלמים תפיסה של אחריות בין-דורית שהינה רלבנטית לכל אמריקני המחפש משמעות ותכלית בחיים. בממד הקהילתי, היהודים יכולים להציג את המודל היהודי של המשפחה התומכת. הם יכולים להראות כיצד זוגות במשבר נעזרים בחברי הקהילה וברבנים; כיצד בתי ספר דתיים נותנים הנחות בשכר הלימוד למשפחות ברוכות ילדים; כיצד מטפלים בהורים קשישים בבית או בקרבתו ולא משליכים אותם רחוק מהעין ורחוק מהלב. ובממד המדיניות הציבורית, היהודים יכולים להטיף למדיניות חברתית פרו-משפחתית, כגון הקלות מס ממוקדות המקלות את הנטל מהורים, מדיניות גנים וצהרונים המכבדת הורים שהחליטו לעבוד פחות שעות כדי להיות יותר עם ילדיהם ואינה מענישה הורים כאלה, והתנגדות להמתנות חסד ולהתאבדות-בסיוע המפחיתות בערכם של הקשישים והחולים בתירוץ כוזב של

חמלה. היהודים שיניפו ברמה את דגל חיוק המשפחה האמריקנית עשויים, מתוך התמסרות לשליחות מוסרית זו, לחזק את מחויבותם ליהדות; ובאותה שעה, בעומדם שכם אחד עם הקהילות הדתיות החזקות בארצות הברית – כגון קתולים מסורתיים, אוונגליסטים, מורמונים ואחרים – הם יתרמו לחידושו ולשיקומו של המרקם התרבותי האמריקני.

בה בעת נדרשים יהודי ארצות הברית להתמודדות ישירה עם האימים הגדולים על המשפחה היהודית המודרנית: הנורמליזציה של נישואי התערובת ועלותו האסטרטגית של החינוך היהודי. אין כמובן מענה פשוט לאתגר הקהילתי של נישואי התערובת, שמנהיגי יהדות ארצות הברית מקוננים עליו כבר עשורים. בקרב האורתודוקסים, נישואים בין-דתיים עדיין אסורים וסופגים ביקורת עזה, מפני שלהשקפתם רק זוגות יהודיים לגמרי יכולים לקיים אורח חיים יהודי לאורך זמן, לשמש לילדיהם דוגמה לאורח חיים זה ולהנחילו להם. הטאבו הזה מכאיב לא פעם ליחיד, ככל איסור על אהבה, אך במבט כולל הוא הצליח לשמר בקהילה האורתודוקסית בארצות הברית תרבות שבה יהודים מתחננים עם יהודים. בקרב הזרמים הליברליים יותר, שיעורי נישואי-התערובת הגואים הובילו להתפתחות גישה מקבלת יותר כלפי זוגות מעורבים. חלק מהיהודים הפרוגרסיביים נבוכים כיום מעצם הרעיון של התנגדות לנישואי תערובת. מבחינתם זו אפליה שאינה שונה מהתנגדות לנישואים בין-גזעיים. אחרים שמו להם למטרה להשאיר את המשפחות המעורבות בתוך הקהילה, ולשם כך הם מאמצים אותן אל חיקה. וישנה הדרך המתונה יותר, של אלה המקדמים גיור של בני הזוג הלא-יהודים לפני החתונה או אחריה, ומסבירים ביושר לצעירים יהודים מאוהבים שעל סף נישואים עם לא-יהודים על המתחים המתעוררים תכופות במשפחות מעורבות.

אצל יהודים שכמעט אינם מכירים את מורשתם היהודית המפוארת, נישואי תערובת אינם מרד או כפירה; זוהי פשוט הרחבה טבעית של חניכתם האמריקנית הנורמלית. בתחום החינוך היהודי והתודעה היהודית ננקטו יוזמות מגוונות, כגון תכנית תגלית, חב"ד בקמפוס ומחנות קיץ, ואין ספק שהן השפיעו לטובה על הזהות היהודית והמחויבות היהודית. אך מוגזם הוא לצפות שיוזמות כאלו יהפכו על פניהן את ההנחות התרבותיות בדבר אהבה ונישואים שצעירים יהודים לא דתיים הפנימו מהעריסה עד הקולג'. התשובה בת-הקיימא היחידה למשבר ההמשכיות היהודית הוא גידול הילדים בתוך אווירה של חיים יהודיים. לפיכך, הגדלת מספר היהודים האמריקנים הלומדים בבתי ספר יהודיים רציניים, מהגן עד התיכון, היא האתגר המכונן העומד עתה בפני יהדות אמריקה.

5. סדר-יום של חינוך יהודי

על פי כל מחקר רציני, הערובה הבטוחה ביותר להמשכיות היהודית באמריקה היא חינוך יהודי אינטנסיבי לילדים. ובכל זאת, כיום, רק שיעור זעום מן הילדים היהודים בארצות הברית לומד בבתי ספר יהודיים (כוונתנו כאן ל־Day Schools, כלומר לבתי ספר בהם מתקיימים הלימודים השוטפים, להבדיל ממסגרות העשרה למיניהן). כ-90 אחוזים מתלמידי בתי הספר היהודיים הללו באים מבתי אורתודוקסיים, אף כי, לעת עתה, האורתודוקסים הם מיעוט קטן בקהילה היהודית האמריקנית. רוב מכריע של יהודי ארצות הברית משויכים לזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי, אך בבתי הספר היהודיים הלא-אורתודוקסיים נמצאים רק 13 אחוזים מכלל התלמידים בבתי הספר היהודיים היומיים, וגם שיעור זעום זה מצוי במגמת ירידה. בתי הספר של רשת סולומון שכטר, הקשורים לתנועה המסורתית, נסגרים בקצב מהיר עד כאב; ואשר לרפורמים, התלמידים שהוריהם מזוהים עם זרם זה מונים רק 1.5 אחוז מכלל תלמידי בתי הספר היהודיים היומיים. בקרב יותר ממיליון ילדים יהודים לא-אורתודוקסים בגיל בית הספר, ההערכה היא שרק 3 אחוזים לומדים בבתי ספר יהודיים יומיים.

איך הגיעה יהדות אמריקה למצב כזה, ומה היא יכולה לעשות כדי לשנותו?

כמו כמעט כל קבוצת מהגרים אחרת, רוב היהודים באו לאמריקה בחיפוש אחר הזדמנויות כלכליות ושוויון אזרחי; והמפתח להזדמנויות כאלו היה השכלה. בעשורים הראשונים לקיומה של ארצות הברית, החינוך היה קהילתי יותר, ריכוזי פחות, פורמלי פחות ומגוזרי יותר. כך תיאר זאת ההיסטוריון יונתן סרנה:

בתקופות המוקדמות של תולדות היהודים באמריקה, התקופה הקולוניאלית וראשית התקופה של עצמאות ארצות הברית, רוב היהודים – מספרם לא עלה אז על אלפים בודדים – למדו או בבתי ספר (פרטיים) בתשלום שתאמו את זהותו הדתית של מנהלם; או בבתי ספר של צדקה (כלומר בלי שכר לימוד) הנתמכים בידי גופים דתיים בסיוע כלכלי של המדינה. ב-1803, הקהילה היהודית היחידה בניו-יורק, "שארית ישראל", הקימה בית ספר של צדקה בחסותה, ושמו "תלמוד תורה פולוניסי". בית ספר זה נהנה ממעמד שווה לזה של בתי ספר פרוטסטנטיים וקתוליים בעיר, וקיבל תמיכה מן המדינה – ללמדנו שיהודי אמריקה הבינו בימים ההם את עניין יחסי דת ומדינה אחרת מכפי שהם מבינים אותו כיום.¹

מודל זה השתנה מאז באורח דרמטי. כיום, תקציבם של בתי הספר הדתיים באמריקה מגיע כמעט כולו מדמי שכר לימוד ומנדבנים פרטיים. לאורך המאה ה-19 ותחילת המאה העשרים, עת נהרו לאמריקה מהגרים מכל העולם – בייחוד קתולים, אבל גם יהודים – האגפים המבוססים יותר בחברה האמריקנית, הפרוטסטנטיים בעיקרם, חששו מפני התפלגותה של חברה זו לתת-תרבויות יריבות. תנועה גוברת להקמת בתי ספר ציבוריים שאפה ל"אמריקניזציה" של קהילות אתניות חדשות אלו, ומתוך כך

להטמעת ילדי המהגרים בסגנון החיים האמריקני – בשפה, במוסכמות ובהזדמנויות. למעשה, רבים מבתי ספר ציבוריים אלה ניסו תחילה לקדם סדר-יום פרוטסטנטי, בייחוד בקרב תלמידים קתולים. קהילות קתוליות רבות התנגדו לכך, והקימו רשת של בתי ספר פרטיים דתיים במימון כספי צדקה קהילתיים ובניהול כנסייתי. רוב היהודים אימצו את מודל בית הספר הציבורי, וראו בו דלת למקצועות עתירי הידע שנאסרו עליהם בעולם הישן – ולשכבות הגבוהות של החברה האמריקנית. הקהילות נקטו מאמצים רבים לספק השלמה לחינוך הציבורי, בדמות בתי ספר יהודיים שפעלו בשעות הערב או בסופי שבוע. עם השנים התגלה שאין בבתי הספר המשלימים הללו כדי להבטיח המשכיות יהודית.

עם הזמן החלו יהודים רבים לראות בעצם התמיכה בבתי הספר הציבוריים עניין יהודי. הרוב היהודי המתחלן הוקיר תודה על ההזדמנות שנתנו מוסדות אלה לאבותיו בני מעמד הפועלים – ועמד על המשמר, כעית חד עין, להבטיח שכל שמץ של דתיות, כגון קריאה בכתבי קודש או מתן אפשרות לתלמידים להתפלל תפילות קצרות במהלך יום הלימודים, יימחה מעולמם של בתי הספר הציבוריים ואף ייאסר על פי חוק. במקביל, המיעוט המסורתי יותר בקהילה היהודית החל לחשוש שהיהודים האמריקנים מאבדים במהירות את זהותם; שהם נעדרי ידע רציני בהיסטוריה, בדת ובתרבות היהודיות; ושהם איבדו את המחויבות להינשא ליהודים ולהנחיל את יהדותם לילדיהם. תחושת משבר זו העמיקה אחרי השואה, והדחף לצאת לדרך חדשה – ליצור מודל חדש של חינוך יהודי – קיבל זריקת מרץ מהניצולים שהגיעו מאירופה ושאפו לחדש באמריקה את חייהם היהודיים כקדם. כך הפכו בתי הספר היהודיים היומיים מתופעה זניחה במחצית הראשונה של המאה העשרים לדגם מרכזי בשנות החמישים והשישים שלה.

כיום יש בארצות הברית שפע סוגים של בתי ספר יהודיים יומיים פרטיים. משיבות חרדיות המקדישות את רוב זמנם של תלמידיהן ללימוד גמרא, דרך בתי ספר אורתודוקסיים-מודרניים המשלבים לימודי קודש עם לימודי חול, עד בתי ספר פלורליסטיים ועל-זרמיים המחקים בתוכנית הלימודים ובאווירה החברתית שלהם את בתי הספר הציבוריים שבפרברים, ורק מוסיפים להם שיעורים בעברית ובתרבות יהודית.

עולם בתי הספר היהודיים באמריקה הוא מרשים, שברירי ומאכזב בעת ובעונה אחת. עשרות בתי ספר משגשגים ברחבי ארצות הברית ביוזמה שכל כולה קהילתית-פרטית, ובמקרים רבים המשפחות השולחות אליהם את ילדיהן מארגנות סביבם את כל חייהן. אלא ששכר הלימוד הגבוה במוסדות הללו מכביד כיום על משפחות רבות בעלות מחויבות יהודית; על פי בדיחה מרירה, עלות החינוך היהודי היא אמצעי-המניעה היעיל ביותר אצל יהודים דתיים. מחירה הממוצע של שנת לימודים במוסד של 12 כיתות, לתלמיד אחד, הוא 15 אלף דולר. באזורים מסוימים, בפרט בניו-יורק ובלוס-

אנג'לס, שכר הלימוד השנתי בתיכון יהודי עשוי להגיע לכדי 40 אלף דולר. בצדק כתב לפני כמה שנים הרב והמחנך אריה קלפר, במאמר פרובוקטיבי באתר Jewish Ideas Daily, כי עול העבודה הנדרש מזוג ההורים כדי לממן את החינוך הזה גורם לכך שלאימהות ולאבות יש פחות מרץ ופחות זמן להיות עם ילדיהם (בפעילות יהודית, ובכלל) – וכך נפגע חינוכם היהודי ברובד הבסיסי ביותר שלו, בחיי המשפחה ובמופת ההורי. בבתי הספר עצמם, הצורך ללמוד לימודים יהודיים ולימודים כלליים גם יחד, במשאבי זמן וכסף מוגבלים, גורם תכופות להנמכת הרמה הלימודית בשני התחומים.

העלות הגבוהה של החינוך בבתי הספר היומיים היא גם מכשול בפני משיכתם של יהודים דתיים-פחות. אף כי מספרם הכולל של התלמידים במוסדות אלה עלה בעשורים האחרונים, הודות לריבוי הטבעי בקהילה האורתודוקסית, הנה, כאמור לעיל, שיעור התלמידים שאינם אורתודוקסים במוסדות אלה צנח – וזאת למרות הגעתם של בוגרי תוכניות הקירוב החדשות, כגון 'תגלית', לגיל גידול הילדים. יהודים אורתודוקסים מוכנים בדרך כלל לעמוד במעמסה הכספית. אך לא כן יהודים אחרים, ובתוכם כאלה שהיו מוכנים ואף שמחים לשלוח את ילדיהם לחינוך יהודי לו היה זמין, במחיר מתקבל על הדעת, וברמה דומה לזו שבבתי הסיפור הציבוריים שבפרברים.

ארגונים מארגונים שונים ניסו להתמודד עם הבעיה. הקימו בתי ספר מקוונים-למחצה, בעלות נמוכה, המשתמשים ביותר טכנולוגיה ובפחות מורים; הגבילו את שכר הלימוד לאחוז מסוים מההכנסה המשפחתית; וניסו לגייס תרומות גדולות מנדבנים. אלה הם ניסיונות נאצלים. אך בסופו של דבר, העלויות גבוהות מכדי שאפשר יהיה לשנות את המשוואה הבסיסית. רוב ההורים היהודים לא ישלמו פעמיים – גם את מסי הארנונה המממנים את בתי הספר הציבוריים המקומיים וגם את שכר הלימוד בבתי הספר היהודיים. על כן הם שולחים את ילדיהם אל בתי הספר הציבוריים החילוניים. העול על צווארן של משפחות בתי הספר היהודיים מכביד והולך – וחזקה עליו שיוסיף וינמך בלחצו את שיעורי הילודה ואת הרמה הלימודית בבתי הספר.

המענה האסטרטגי המיטבי למשבר שכר הלימוד הוא ריענון העיקרון הישן של הבחירה בחינוך, שעל פיו תקציב החינוך, המגיע כידוע מכספי הציבור, משמש גם את ההורים המבקשים חינוך דתי לילדיהם. עצם העלאת הרעיון הזה מחולל התמוטטות עצבים אצל אי-אלה יהודים פרוגרסיבים. אחד הכותבים באתר היהודי-פרוגרסיבי 'פורוורד' טען לאחרונה שתוכניות "הבחירה בחינוך", כפי שהן מכונות, הן חלק ממהלך רחב יותר שנועד –

לנצר את אמריקה מחדש, ולהחליף את כור ההיתוך, או את הפסיפס העשיר של החברה החילונית העכשווית שלנו, באמריקה המדומיית של לפני מאה שנה: מדינה בהגמוניה לבנה ונוצרית, מסורתית בערכיה ובמגמת פניה ... כמובן, כמה ארגונים יהודים אורתודוקסיים קלי דעת הצטרפו ליוזמות "בחירה בחינוך", כיוון שהן מבטיחות גשם-

נדבות של מימון לבתי הספר האורתודוקסיים בטווח הקצר – כאילו אותם כמה דולרים שיועפו עליהם לא יטבעו תחת נהרות הכסף הכבדים אלפי מונים שיציפו את בתי הספר הנוצריים. שוטים אלה הם עֲשׂוּוֹיִים בני זמננו, המוכרים את בכורת הדמוקרטיה האמריקנית בנוזד עדשים של שוברים.²

האיחוד האורתודוקסי (OU) ואגודת ישראל, אותם "עֲשׂוּוֹיִים בני זמננו", שהם מן הגופים העיקריים המקדמים את העניין היהודי-אורתודוקסי באמריקה, אכן נעשו תומכים נלהבים במימון ציבורי לחינוך הדתי. עד כה, מאמציהם הפוליטיים התמקדו בעיקר בכספים שבתי הספר היהודיים כבר זכאים להם על פי החוק – סכומים קטנים יחסית המיועדים לשירותים משניים כגון ביטחון, טכנולוגיה והסעות, וסכומים גדולים מעט יותר לחינוך המיוחד. פעילות זו צריכה להימשך. היא אפשרה סיוע ממשי לבתי ספר קיימים. אך אל לניצחונות קטנים אלה להסיח את דעתם של היהודים מהצורך בקמפיין פוליטי רחב יותר למען מדיניות של חופש בחירה בחינוך. מבחינת הצדק החברתי, משלמי המסים הדתיים זכאים לקבל למערכת החינוך שלהם נתח מסוים מהכיס הציבורי שהם ממלאים; ומבחינה תרבותית, ברובד העומק, המשך ההיחלשות של המארג הקהילתי של החינוך הדתי, עד כדי סגירת בתי ספר, פירושו דלדול נוסף של החברה האזרחית.

תפיסה פשטנית של הדת והתרבות בארצות הברית גורסת שבפני היהודים עומדות שתי חלופות תרבותיות קוטביות: יהדות של העולם הישן המנוכרת לחברה האמריקנית, ויהדות מתבוללת הזונחת את מורשתה היהודית בשם המוסכמה האמריקנית. אך לאמיתו של דבר, וכפי שהשמרנים מבינים, שגשוגו של הפרויקט האמריקני תלוי ב"מחלקות הקטנות", כפי שכינה זאת בדימוי צבאי ההוגה הפוליטי השמרני אדמונד בֶּרֶק: משפחות, קהילות מסורתיות ובתי ספר דתיים. להן, טען ברק, מיטב הכלים לחנך את הדור הצעיר לסגולות המוסריות הנחוצות להוויה האזרחית; הן "החוליה הראשונה בשרשרת המוליכה אותנו לאהבת ארצנו ולאהבת האנושות". במאה ה-19 היה יסוד לטענה שהדרך הטובה ביותר ליצור תרבות אמריקנית משותפת היא להקים בתי ספר ציבוריים. אולם כיום החברה האזרחית האמריקנית זקוקה לבתי הספר הדתיים כמשקל-נגד וחלופה בת-קיימא למסע-הכיבושים הערכי של הפרוגרסיבים באמריקה. הטיעון היהודי למען חופש חינוך – למען מימוש זכותם של הורים לקבל את חלקם ההוגן בתקציב החינוך הציבורי גם אם רצונם לשלוח את ילדיהם לבתי ספר דתיים – צריך להתנסח במונחים כלל-תרבותיים: לא רק כעניין של כורח כלכלי או של צדק כלכלי, אלא כמערכה על עתיד הדמוקרטיה האמריקנית. בלי קהילות דתיות, הדמוקרטיה האמריקנית תיחלש; ובלי בתי ספר דתיים, קהילות הדתיות באמריקה תחדלנה להתקיים.

תוכניות הבחירה בחינוך יחזירו את המשאבים להורים, והדבר יקל על ההורים למצוא בתי ספר טובים יותר לילדיהם ולגדלם על פי המסורת ואורחות החיים הרצויים להם.

זה שנים שהמאבק למען בחירה בחינוך באמריקה נוהל בעיקר כאמצעי לשחרור בני שכבות חלשות במרכזי הערים מבתי ספר ציבוריים כושלים ולהכנסת תחרות בריאה למערכת בתי הספר הציבוריים המתפקדת תכופות כמונופול כושל ומתגונן. אלה הם טיעונים נאים ומשכנעים. אך אל לו למהלך הציבורי למען בחירה בחינוך להסתפק בתפקיד מצילים של ילדים עניים וזנוחים. עליו ליטול על עצמו גם את המשימה להציל את קהילות האמונה הנחוצות כל כך לאמריקה. מבחינה מעשית, תידרש סדרה של שינויי מדיניות, ובכלל זה מתן זיכוי מס שיאפשרו למשפחות להקצות חלק מהמסים שלהן לבית ספר פרטי או דתיים; מימון מדינתי ללימודי חול בבתי ספר דתיים; קיום בתי ספר ציבוריים בזיכיון פרטי (ובהם בתי ספר בשפה העברית) שיוכלו לעבוד בתיאום עם החינוך הדתי הפרטי; ושוברי חינוך למשפחות הגרות באזורים שמערכת החינוך הציבורי בהם כושלת. היעד הסופי צריך להיות הקצאה שווה לילדים בחינוך דתי ולילדים בחינוך ציבורי, שתיצור שוק חינוך תחרותי ומגוון.

היהודים ירוויחו רבות ממהפכה חינוכית כזו; ובמקביל, יש להם גם הרבה מה לתרום לקידומה, להסברה מדוע היא נחוצה, שכן למדנו על בשרנו כמה חיוני הוא לגורל קהילתנו קיומו של חינוך דתי רציני. נוצרים אמריקנים רבים מתמודדים עתה עם אותה אתגר שהיהודים מכירים זה עשורים – אתגר ההמשכיות התרבותית. ובמקרה הזה, "מה שטוב ליהודים" טוב גם לחברה האמריקנית בכללותה. עתיד הציוויליזציה האמריקנית תלוי בצמד משימות ובשידוכן יחדיו: תחיית הקהילות הדתיות, והחייאת הפטריטיזם האמריקני. בתי הספר הדתיים ממלאים תפקיד חיוני במלאכה הזו, ורק הארנק הציבורי יכול להבטיח למוסדות מעצבי-אזרחים אלה אורך נשימה.

6. ישראל ואמריקה

לאורך העת החדשה, אויבי היהודים בתפוצות האשימו אותם בזהות כפולה, ונהגו בהם תדיר כזרים שאינם נאמנים למדינת מגוריהם. היו יהודים שהגיבו בעזיבת זהותם היהודית, או בשינוי יסודי של תוכנה, מתוך רצון להתקבל בתרבות השלטת, להיות "נורמליים", להיחשב לפטריטיים. מנגד, היו יהודים שהגיבו בפסילה מוחצת של תרבות ארץ מגוריהם שדחתה את תרבותם. הם נבדלו מהחברה הסובבת, ולא פעם שילמו על כך מחיר כבד – מתוך אמונה בעליונותה המוסרית, האמונית והתרבותית של היהדות. והיו גם אלה שדבקו בחלום הדורות לשוב לציון.

הציונות המודרנית, המדינית, התקשתה תחילה לכבוש את הלבבות של יהודי אמריקה. רוב המנהיגים בממסד היהודי-אמריקני של ראשית המאה העשרים ראו בציונות איום על זהותם כאמריקנים, ורוב היהודים התמקדו במימוש ברכתה של החירות האמריקנית. לא הייתה להם סיבה לברוח לפלשתינה, וגם לא היה להם חשק. השינוי החל ב-1914, כאשר שופט בית המשפט העליון לואיס ברנדייס, אולי היהודי האמריקני הבכיר בדרו ומן הדמויות הבולטות בקרב הפרוגרסיבים, הסכים לעמוד

בראש התנועה הציונית בארצות הברית. פחות מעשר שנים קודם לכן עוד אמר ברנדייס כי בארצות הברית "אין מקום לאמריקנים עם מקף ... גם לא לאמריקנים-יהודים". אך עם הזמן הוא שינה את דעתו:

התקרבותי לציונות באה דרך האמריקניות. בזמנו לימדו אותי ההתבוננות והניסיון המעשי כי היהודים, מתוקף המסורת והאופי שלהם, מתאימים במיוחד להגשמת האידיאלים האמריקניים. אט אט התחוויר לי כי כדי להיות אמריקנים טובים יותר עלינו להיות יהודים טובים יותר – וכדי להיות יהודים טובים יותר עלינו להיות ציונים.³

ליהודי אמריקה אכן יש זהות מורכבת, והם אינם צריכים להתבייש בכך או להתנצל על כך. הם נשאים של שני סיפורים מרשימים, הסיפור היהודי והסיפור האמריקני. הם יורשים של שתי תרבויות גדולות, האחת עתיקה והאחרת מודרנית. הם יכולים להתגאות בכך שרבים מהאבות המייסדים של ארצות הברית שאבו השראה מוסרית ופוליטית מהתנ"ך, ובפרט מסיפור יציאת מצרים: כינונה של אומה חדשה שקמה מן השעבוד והתקדשה לערכים של חירות וצדק.

ובכל זאת, המיזם הציוני מציב בפני יהודי אמריקה אתגר פוליטי גדול: מהו להיות יהודי שהוא פטריוט אמריקני המתגורר מחוץ לישראל? האם יש ליהודי אמריקה אחריות מיוחדת כלפי מדינת היהודים? מהי המסגרת הראויה ליחסי ארצות הברית וישראל, ומהם יעדיה הלגיטימיים של תנועה אמריקנית פרו-ישראלית?

משמעותה של ישראל בחיים הפוליטיים האמריקניים, וטיב היחסים הגיאוגרפיים בין המדינות, ידעו לאורך השנים תמורות דרמטיות: זעזועים, הערכות-מחדש והגדרות-מחדש. בין מלחמת העולם השנייה למלחמת ששת הימים התגבש השיח האמריקני על ישראל (או ישראל-שבדרך) סביב שתי פרדיגמות בסיסיות: ה"מוסרית" וה"ריאליסטית". האסכולה הראשונה ראתה בתמיכה האמריקנית בישראל חובה אתית מהמעלה הראשונה. היהודים הושמדו ונעקרו בשואה והם ראויים למולדת משלהם; מקימיה של ישראל הם מורדים נועזים הלוחמים למעט מטרה נאצלה, ממש כמו מייסדי ארצות הברית; היהודים הם עמו הנבחר של אלוהים; שיבת ציון היא הבטחה אלוהית. התנועה הציונית הנוצרית, ששורשיה עוד בתקופה שקדמה להקמת ארצות הברית, תרמה רבות לקידום ההשקפה הזו.

ה"ריאליסטים", לעומת זאת, גרסו שהיחס לישראל דינו ככל יחס בינלאומי של ארצות הברית, ועליו להישקל על פי אותם מדדים. הנהגתה של ישראל סוציאליסטית; האם אין חשש שישראל תצדד בסובייטים? ישראל נתונה בסכסוך עם העולם הערבי, העשיר בנפט; האם אין חשש שתמיכה בישראל תחבל באספקת האנרגיה לארצות הברית? הסכסוך הערבי-ישראלי גורם לאי-יציבות במזרח התיכון; האם תמיכה בישראל לא מחריפה מצב זה ומעיקה על המעצמה האמריקנית? לאורך השנים, מממשל לממשל, השתנה שוב ושוב מאזן הכוחות בין המוסריים הפרו-ישראלים

לריאליסטים שנטו בדרך כלל אל הערבים. סוגיית ישראל לא הייתה שאלה של ימין ושמאל בפוליטיקה האמריקנית: מגיניה המוסריים של ישראל באו מהשמאל החילוני ומהימין הנוצרי, והספקנות הריאליסטית כלפי ישראל אכלה במחנה הרפובליקני ובמחנה הדמוקרטי.

ניצחונה המדהים של ישראל במלחמת ששת הימים על הצבאות שקמו עליה להשמדה, ואחיותה, לראשונה, בארץ ישראל השלמה ובבירתה העתיקה, הוסיפו שני ממדים למערכת היחסים האמריקנית-ישראלית. מחד גיסא, אמריקה הייתה לבת-בריתה המובהקת של ישראל, למעצמה שהייתה לה למשענת בזירה המדינית ובתחומי החימוש והסיוע הכלכלי. אך בו בזמן החלה להתפתח מגמה אידיאולוגית חדשה שהוקיעה את ישראל על רקע מוסרי והציגה אותה כמדינה כובשת ופשיסטית וכשוללת זכויות הפלסטינים. המגמה החריפה בעקבות מלחמת לבנון ב-1982. צורת חשיבה זו מצאה את ביתה הרעיוני בעיקר בשמאל האמריקני, והאוהד הבכיר הראשון שלה היה הנשיא ג'ימי קרטר. גם בקרב יהדות ארצות הברית עשתה תנועה זו נפשות. תומכי היהודים האמינו עתה שישראל היא המכשול העיקרי העומד בפני מימוש החלום על השלום במזרח התיכון, ושהלאומיות הישראלית, בגילומו של ראש הממשלה הימני מנחם בגין, היא עלבון לערכים הקוסמופוליטיים שלהם.

זה עשרות שנים שמטרתו של הזרם הפרו-ישראלי המרכזי באמריקה היא לשמר את הקונצנזוס הדו-מפלגתי סביב התמיכה בישראל. המדדים העיקריים להצלחה בכך הם המשכיותה והתרחבותה של התמיכה הגורפת של הקונגרס בסיוע הצבאי לישראל, והתמיכה הרטורית המשותפת של אישים משתי המפלגות ביחסים המיוחדים בין המדינות. היו כמובן הבדלים ברורים בין מדיניותו של קרטר כלפי ישראל למדיניותו של רייגן, בין זו של בוש האב לבין זו של קלינטון, ובין המדיניות של בוש הבן לבין זו של אובמה. הבדלים אלה היו הרי משמעות, שכן הסמכויות בתחום מדיניות החוץ האמריקנית נתונות כמעט כולן לנשיא ולא לקונגרס. ובכל זאת, מוקד הפעילות הפרו-ישראלית היה ונשאר הקונצנזוס הדו-מפלגתי. ואכן, התמיכה המדינית, הכלכלית והצבאית בישראל עדיין מלכדת את הקונגרס; נאומי פוליטיקאים הפורסים את מצעם הרעיוני, ו"הנאום לאומה" השנתי של הנשיא, מאזכרים תדיר את ייחודיותם של יחסי ארה"ב-ישראל; מנהיגים בשתי המפלגות מצהירים על מחויבותם לפתרון שתי המדינות לסכסוך הישראלי-פלסטיני; וישראל זוכה לפופולריות עצומה בציבור.

אלא שמתחת לפני השטח הדו-מפלגתיים התגלע סדק. המתקפה משמאל על ישראל מסלימה ומגדילה את השפעתה במפלגה הדמוקרטית, בעוד המפלגה הרפובליקנית מאוחדת יותר מבעבר באמונתה שלאמריקה ולישראל אותם ערכים, אותם אינטרסים ואותם אויבים. בשעה שאובמה שקד על ליבוי המחלוקת בין הבית הלבן לישראל (מדיניות שכונתה בעגה הפוליטית האמריקנית "להאיר באור יום"), הממשל שלו הוסיף לרדות דבש מהמיתוס כאילו עדיין אין הבדל ממשי בין ידידי ישראל

הדמוקרטים והרפובליקנים. הנטייה הרווחת בקרב מנהיגים יהודים בהתבטאויותיהם הפומביות הייתה לתרץ את התנהגותו של אובמה ולא להתנגד לה. המתרצים נותרו בשלהם אפילו לאחר שהנשיא אובמה הנדס את העסקה עם איראן, זו שנתנה גושפנקה חוקית למיזם הגרעין של הרפובליקה האסלאמית ופתחה את הסכר לזרימת מייליארדי דולרים במזומן למדינה המממנת טרור סביב העולם ונחושה למחוק את ישראל מהמפה. כאקורד פרידה צורם במיוחד נקט ממשל אובמה צעד חסר תקדים ולא הטיל וטו על החלטה אנטי-ישראלית של מועצת הביטחון – החלטה 2334 שהכריזה כי יהודה, שומרון ומזרח ירושלים נתונים בכיבוש ישראלי בלתי חוקי – וכך הותיר את ישראל חשופה לעיצומים וחרמות מצד מדינות אחרות.

נראה כי המפלגה הדמוקרטית חצויה בסוגיה הישראלית לשני מחנות. מן העבר האחד, ממסד מתכווץ שעדיין מעלה על נס את הידידות עם ישראל, עדיין מוקיע את ההשתוללות האנטי-ישראלית באו"ם, ועדיין מפגין נכונות-מה להילחם בתוך המפלגה למען האינטרסים הישראליים. מנגד, ישנם במפלגה פרוגרסיבים העוינים בגלוי את הריבונות הישראלית ומבקרים בחריפות את מעשי ישראל. בשטח נראה שהפרוגרסיבים מנצחים. מעט לפני קבלת החלטה באו"ם, סקר מכון ברוקינגס העלה כי 60 אחוזים מתומכי הדמוקרטים מצדדים בהענשת ישראל על בנייה במזרח ירושלים, ביהודה ובשומרון באמצעות עיצומים כלכליים "או צעדים קשים יותר", וכי 55 אחוזים מהם סבורים של ישראל השפעה רבה מדי על מדיניות החוץ האמריקנית ושישראל היא "נטל" על ארצות הברית.

באגף הרפובליקני של המפה המגמה הפוכה. סקר גאלופ מפברואר 2017 העלה כי ל-81 אחוזים מתומכי הרפובליקנים יש השקפה "חיובית לחלוטין" על ישראל (לעומת 61 אחוזים אצל הדמוקרטים), וכי 82 אחוזים מהם מעדיפים את ישראל על פני הפלסטינים בעוד 6 אחוזים בלבד חשים קרבה רבה יותר לצד הפלסטיני. מצע המפלגה, שהיה במילא אוהד מאוד לישראל, נעשה ב-2016 אוהד אף יותר, עת נוספו בו סעיף ה"דוחה את הרעיון השקרי כאילו ישראל היא כובשת", סעיף המתנגד לפעולות החרם נגד השטחים שבשליטת ישראל, וסעיף הפוסל הצבת תנאים לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני בידי צד שלישי.

הרגע הפוליטי הנוכחי הוא הזדמנות טובה לשמרנים היהודים להגדיר מחדש את היעדים והאסטרטגיה של הפעילות הפרו-ישראלית. עליהם להמשיך להפעיל לחץ נגד עסקת הגרעין האיראנית, ולהטיף לכך שאמריקה תיסוג ממנה במידת האפשר, תפעל במהירות לנוכח כל סימן להפרה מצד איראן, ותפעל בנחישות נגד תוקפנות וחתרנות איראנית ברחבי המזרח התיכון. עליהם לקרוא לרוויזיה ב"מזכר ההבנות" המגדיר כיום את הסיוע הצבאי האמריקני לישראל, בשאיפה להרחיב את האוטונומיה של ישראל בפיתוח היכולות הצבאיות שלה כל עוד אין היא מעבירה טכנולוגיות צבאיות אמריקניות לאויביה של ארה"ב. עליהם לקדם צעדים נוגדי-חרם, בפרט לנוכח

החלטת האו"ם הנזכרת, ולדחוק בווינגטון לדרוש שינויים מבניים מרחיקי לכת באו"ם תוך איום בשלילת המימון האמריקני של הארגון.

עוד צריכים השמרנים היהודים לעודד את המהלכים לשלילת המימון האמריקני לרשות הפלסטינית, המקדמת טרור ושנאת יהודים במערכת החינוך שלה, בתשלומיה למחבלים רוצחים ולמשפחותיהם ובפיאור שמם. עליהם להטיף להכרה רשמית בירושלים כבירתה הנצחית של ישראל. עליהם לדרבן את הממשל לביצור ברית אזורית חדשה בין ארה"ב, ישראל ואלו ממדינות ערב השואפות ליציבות מדינית ולשיתוף פעולה כלכלי – ברית העשויה ליצור סביבה נוחה יותר למשא ומתן על הסדר מעשי עם הפלסטינים. וברובד היסוד, עליהם להסביר מדוע יחסי ארה"ב-ישראל הם שותפות כדאית בין שתי מדינות ריבוניות ולא יחסי פטרון-לקוח או נדבן-נוקם. ישראל היא שותפה אסטרטגית חשובה: משקל-נגד לחתירתה של איראן להגמוניה, לוחמת בטרור המערער, מובילה בפיתוח טכנולוגיות שלא יסולאו בפז, מדינה-בחזית שמעולם לא ביקשה או הצטרכה שחיילים אמריקנים ימותו למענה.

השמאל היהודי האמריקני, בהנהגת ארגונים כגון ג"י סטריט וקיצוניים מהם כגון 'קול יהודי לשלום', אימץ גישה אחרת לגמרי. בעיניו, ישראל צריכה לגלם את האידיאלים הפרוגרסיביים הנעלים הן במדיניותה החברתית הן ביחסיה עם שכנותיה. להיות "פרו-ישראלי" פירושו, על פי תפיסה זו, לדרוש מישראל "ליטול סיכונים למען השלום", להודות באשמתה בתוקפנות וב"כיבוש" בלתי-חוקי כביכול, ולמסור שטחים לאוכלוסייה פלסטינית נדכאת. ועוד זאת: להשתמש בעוצמתה של ארצות הברית ללחץ על ישראל בכיוון פרוגרסיבי זה. ישראל שהם אוהבים, גרסתם ל"אור לגויים", היא ישראל המתנהלת ככבשה בעולם של זאבים ואשר משליכה את מורשתה הלאומית ומאמצת במקומה אוניברסליזם דובר עברית.

השמרנים היהודים צריכים להעמיד חזון נגדי. בסביבה הפוליטית הנוכחית קל לשכוח כי בשנות החמישים, כאשר נוסד כתב העת השמרני 'נשיונל רבי', שמרנים אמריקנים רבים הסתכלו על ישראל – ועל היהודים – בספקנות ואף בעוינות. הפילוסוף הפוליטי הדגול לאו שטראוס הוטרד כל כך מהאיבה השמרנית הזו, ששלח מכתב למערכת כתב-העת ובו הציע הבנה אחרת של המדינה היהודית החדשה:

ישראל היא מדינה המוקפת מדינות אויב הנחושות להשמידה, שאוכלוסייתן גדולה פי 44 מאוכלוסייתה. היא מדינה שספר אחד ויחיד חולש בה על החינוך בבתי הספר היסודיים והתיכוניים: התנ"ך. גם אם אין הדבר נכון לגבי כל יחיד ויחיד בה, את רוחה של מדינה זו אפשר לתאר בצדק במונחים אלה: צניעות-הליכות-הרואית הנשענת על קרבה לקדמוניות מקראית. שמרן, בעיניי, הוא אדם המאמין כי "כל דבר טוב הוא מורשת". איני יודע על שום מדינה כיום שאמונה זו חיה ונושמת בה יותר מבישראל....

מייסד הציונות, הרצל, היה ביסודו אדם שמרן, ושיקולים שמרניים הדריכו אותו בעיצוב הציונות שלו. עמוד השדרה המוסרי של היהודים עמד בסכנת שבירה בידי מה שמכונה האמנציפציה, שבמקרים רבים ניכרה את היהודים למורשתם וכל שנתנה להם היה שוויון פורמלי. היא יצרה מציאות שזכתה לכינוי "חופש חיצוני ועבדות פנימית". הציונות המדינית הייתה הניסיון לשקם את החופש הפנימי הזה, את זקיפות הקומה הפשוטה שרק אנשים הזוכרים את מורשתם ונאמנים לגורלם מסוגלים לה. ... היא עזרה לרסן את שיטוחם ה"פרוגרסיבי" של הבדלים נכבדים שהנחילו לנו אבותינו; היא מילאה פונקציה שמרנית.⁴

ברוח זו, ראוי כי השמרנים היהודים יגנו על מדינת ישראל מתוקף היותה מפעל הרואי אשר החייה את הציוויליזציה היהודית במולדתו העתיקה של העם היהודי וכוננה את הישות המודרנית, הדמוקרטית והמתורבתת ביותר במזרח התיכון. בתקופה זו, שבה התנועות השמרניות ברחבי העולם עמלות להפיה רוח חיים וצדקת-דרך ברעיון מדינות הלאום, מדינת ישראל יכולה להתנוסס כמופת שכל אוהביו האמתיים של המערב הדמוקרטי ראוי שייתלו בו את עיניהם.

כי אכן, בטווח הארוך, התמיכה האמריקנית בישראל תהיה תלויה בשאלה אם רוב האמריקנים – ויש לקוות שגם רוב היהודים באמריקה – רואים את ישראל כאומה מצטיינת שחשיבותה בעולמם המוסרי חורגת בהרבה מזו שיש לה כפיסת קרקע באזור מרוחק ואכול מלחמות, אזור שאמריקנים רבים מעדיפים להתעלם ממנו. ישראל צריכה להצטייר בתודעה האמריקנית כאבן הפינה של המורשת המקראית של מייסדי ארצות הברית, ולשמש לאמריקנים תזכורת מתמדת לנחישות המוסרית, הרוחנית והפיזית הדרושה להגנה על הציוויליזציה שלהם מפני אויביה הקנאים. היטיב לבטא זאת האינטלקטואל השמרן נורמן פודהורץ במאמרו הקלאסי "אני מאשים" שפרסם בכתב העת 'קומנטרי' ב-1982: "המקרא מספר שאלוהים ציווה על בני ישראל לבחור בחיים, וגם מלמדנו שבחירה של אומה בחיים כרוכה לא-פעם בבחירה בייסורי המלחמה. העם בישראל בת זמננו עדיין מונחה בידי צו זה והתביעות הנלוות לו. משום כך ישראל היא אור לגויים שהחלו להאמין ששום דבר אינו ראוי להילחם או למות למענו".

7. מלחמתם של היהודים באנטישמיות

פודהורץ כתב את המאמר הוא בעקבות מלחמת לבנון, כתגובה ישירה לשצף של מתקפות על מדינת ישראל בניו-יורק טיימס, בושינגטון פוסט וביתר כלי התקשורת הגדולים. כותרתו נכתבה בצרפתית, *J'accuse*, ככותרת מאמרו המפורסם של אמיל זולא על משפט דרייפוס, כדי לומר בקול רם וצלול: ההתקפות החדשות על ישראל קולניות, מרושעות ומסולפות כל כך, ומגוננות כל כך על אויבי ישראל מבקשי נפשה, שאי אפשר להימלט מהמסקנה שמחלת האנטישמיות הישנה שבה והרימה ראש.

האנטי-ציונות נעשתה לאנטישמיות החדשה של האליטה הנאורה. וביתה נמצא עתה בשמאל האמריקני והאירופי.

השנאה הפרוורטית ליהודים לבשה צורות רבות לאורך ההיסטוריה. הנוצרים תיעבו בעבר את היהודים מטעמים תיאולוגיים; שוחרי עליונות אתנית האשימו את היהודים בחילול טוהר הלאום שלהם, כביכול; סוציאליסטים תקפו את היהודים על כי הם שולטים כביכול בעושר העולמי; קפיטליסטים הכפישו את היהודים בעוון מעורבותם בסוציאליזם; איכרים עשו את היהודים לשעיר לעזאזל על שהרסו כביכול את פרנסתם ואת אורח חייהם; ועוד ועוד. המשותף לכל השנאות הללו הוא השימוש ביהודים כדלק למדרות אידיאולוגיות שלא היו קשורות בהם כלל. כאשר התבונה אינה עוזרת, כאשר המציאות אינה משביעת רצון, היהודים הם כלי להנעת האספסוף ולתירוץ אומללותו. כך, כפי שהסביר ז'אן פול סארטר במסתו הקלאסית "האנטישמי והיהודי", נעשתה שנאת היהודים למוסריות שעל דרך החיוב: דרך לרפא את העולם תוך התנפלות על מה שכביכול מזהם אותו.

במבט כולל אפשר לומר כי אמריקה לא התפתתה אף פעם לצורותיה הגסות ביותר של האנטישמיות, וכי יהדות ארצות הברית נהנתה מהיחס האוהד ביותר שידעה תפוצה יהודית כלשהי. ובכל זאת, בתקופות המוקדמות התקיימה אפליה חברתית נגד היהודים באמריקה, והפחד המקנן-תמיד מפני אנטישמיות מילא לאורך השנים תפקיד חשוב בעיצוב הלך הנפש של הקהילה היהודית שם. יהודים אמריקנים רבים, או אבותיהם, ברחו מפני רדיפות מדינתיות או עממיות ממנינים שונים – בין אם מגרמניה של המאה ה-19, ממזרח אירופה של המאה העשרים, או מהימים האפלים שהובילו אל השואה. שאיפותיהם הפוליטיות והתרבותיות של היהודים באמריקה חושלו אפוא בלהבות האנטישמיות, ולפיכך התמקדו בהשגת שוויון אזרחי וביטחון. המלחמה באנטישמיות הייתה לייעוד מרכזי של ארגונים יהודיים רבים, והבולט בהם מבחינה זו הוא הליגה נגד השמצה. יהודים רבים קישרו את האנטישמיות בעיקר עם החברה הנוצרית – כפי שאכן הייתה באירופה, ברוסיה, ובאופן מוגבל הרבה יותר גם בארצות הברית – ועל כן ניסו להתגונן מפניה בעזרת אימוץ רעיונות ואידיאולוגיות חילוניים: פסילת הפרטיקולריות התרבותית, "הפרדת דת ומדינה", והרחבת סמכויות המדינה במאבק נגד אפליה.

גם היום, יהודים אמריקנים רבים, מתוך רפלקס, קושרים "אנטישמיות" ב"מיין". ואכן, באמריקה ישנם זרמים אנטישמיים ניאור-נאציים ושוחרי עליונות לבנה, וחסדיהם המתועבים פועלים לעתים מזומנות נגד היהודים. אולם לתורות סוטות אלו אין בסיס ממסדי רחב, וגם לא נציגים כלשהם במערכת הפוליטית. נכון לעכשיו אלו הן תנועות שוליים.

האנטי-ציונות השמאלנית, לעומת זאת, חדרה לכל פינה באקדמיה, וכיום יש לה

חסידיים רבי-השפעה בתפקידים פוליטיים בכירים. ההנחות האידיאולוגיות של אלה שהכריזו על עצמם שומר-הסף מפני האנטישמיות, המסתכלים תמיד ימינה ורק ימינה, מסמאות את עיניהם מראות את היום האידיאולוגי המסוכן שבעתים המתרגש כיום על היהודים: פריחתן הברזומנית של הכאת ישראל הפרוגרסיבית ושל שנאת היהודים האסלאמיסטית.

ראש החץ של מתקפה כפולה זו הוא הבי-די-אס. מדובר ברשת גלובלית המקושרת לארגוני טרור אסלאמיים רדיקליים, ואשר מפעילה לחץ על כנסיות, חברות מסחריות, איגודים מקצועיים ואוניברסיטאות למשוך השקעות מישראל ומחברות העושות איתה עסקים. באיחוד האירופי קיימת היום חובה לסמן מוצרים של מפעלים יהודיים ביהודה ובשומרון, כדי להרתיע קונים. בראשית 2016 פרסם ממשל אובמה במפתיע התוויות לאכיפת צו מסחר מימי אוסלו, שלא נאכף מעולם, המחייב תיוג דומה. עד כה לא הייתה השפעה כלכלית ניכרת למאמצי הבי-די-אס, אך הסיפר הכוזב שקמפיין זה מבוסס עליו קנה לו אחיזה אצל יהודים אמריקנים צעירים, בפרט אלה הלומדים במכללות.

אין זה מפתיע שהחממה העיקרית של הקמפיין האנטי-ישראלי היא הקמפוסים. בארצות הברית ובאירופה כאחד, מחלקות אוניברסיטאיות רבות ללימודי המזרח התיכון ממומנות זה שנים בידי תורמים עשירים מהעולם הערבי. התרבות האקדמית הקיימת, של פוליטיקת הזהויות, מנוצלת לקידום רעיונות אנטי-ציוניים ותדיר גם אנטי-מערביים. למרות מאמצים רבים לקדם את תחום "לימודי ישראל" כחלופה הוגנת יותר, מאזן הכוחות האינטלקטואלי נותר מוטה לעיפה אל העבר האנטי-ישראלי. עלייתה של דוקטרינת ה"הצטלבות" (אינטרסקציונליות), העוסקת בהשפעות צירופים שונים של קורבניות, חיזקה את הברית הלא קדושה בין פעילי "צדק חברתי" פרוגרסיבים לבין קבוצות אסלאמיות רדיקליות. האירוניה שיוצר כאן יחסם של מדינות וארגונים אסלאמיסטיים למיעוטים, לנשים ולהומוסקסואלים חומקת לחלוטין מעיניהם של הפעילים הפרוגרסיבים.

ארגון 'יוזמת עמך' ערך בשנים 2015 ו-2016 סקרים ביותר ממאה קמפוסים בארצות הברית, ומצא מתאם גבוה בין פעילות בי-די-אס לבין התקפות אנטישמיות – השחתת רכוש יהודי, השתקה כוחנית של סטודנטים יהודים, והתקפות של אלימות פיזית. ממצאים דומים העלה מחקר של אוניברסיטת ברנדייס משנת 2016 על "ריכוזי אנטישמיות ועיונות לישראל בקמפוסים": נוכחות של אנשי הארגון 'סטודנטים למען צדק בפלסטין' (SJP), ארגון המקדם את הבי-די-אס, התגלתה כאחד המנבאים המובהקים ביותר ל"אווירת איבה לישראל וליהודים". בזרם המרכזי של יהדות ארצות הברית ניכרת מגמה של התנגדות לבי-די-אס, אולם כמה וכמה ארגונים יהודיים בולטים עדיין מסרבים להתמודד עם השורשים האסלאמיים של תנועת החרם, ופרוגרסיבים יהודים רבים עדיין עיוורים לסדר היום האנטי-ישראלי, מסתגלים אליו,

או אף תומכים בו באופן פעיל.

לנוכח הבלבול במחנה הפרוגרסיבי וחברתו לשונאי ישראל נדרשים השמרנים היהודים לפתח גישה תקיפה יותר כלפי האנטישמיות, המונעת מרגש של כבוד עצמי יהודי. כפי שהסבירה אשת הרוח היהודייה השמרנית רות ויס, האנטישמיות היא כמעט תמיד סימפטום לבעיה אחרת – לאיזה חולי פוליטי אחר, איזה מיזם אידיאולוגי שהיהודים הם שמן במנועיו. הרדיקלים האסלאמיים משתמשים ביהודים כדלק למפעל הג'יהאד; הפרוגרסיבים האירופים משתמשים ביהודים להסחת הדעת מכישלון האינטרנציונליזם האו"מניקי שלהם; הפשיסטים האירופים משתמשים ביהודים כשעיר לעזאזל לנוכח שקיעתה העגומה של התרבות האירופית. הדרך היחידה להיאבק במתקפה פוליטית כזו, טוענת ויס, היא "לעלות להתקפה", להסתער על האויב ולא רק להתגונן.

האנטישמיות היא איום מסוכן, אך גם במאבק בה טמון סיכון מוסרי. בתודעה הפרוגרסיבית, המאבק באנטישמיות מוכלל תכופות לכדי מאבק בכל השנאות, בכל הדעות הקדומות ובכל צורות האפליה. במקום להתמקד באיומים הממשיים על היהודים בזמננו ובדרכי ההתמודדות איתם בעולם המציאותי, הם מציבים יעד אוטופי ובאורח פרדוקסלי שוללים את כל גילויי הפרטיקולריות האתנית, הלאומית והתרבותית, כי אהבה עצמית מופרזת היא הצעד הראשון להקטנת "האחר".

היהודים המציבים את המאבק נגד שנאת היהדות בתוך פרדיגמה זו של מדכא-מדוכא מסתכנים בהיהפכות לסתם-עוד-קול במקהלת המתקרבים, ובהפיכת הקורבניות עצמה למרכז הזהות היהודית במקום העושר הרוחני, העיוני והמוסרי של המסורת היהודית. ואכן, זיכרון השואה הוא כבר עתה, בעיני רוב יהודי ארצות הברית, ההיבט המשמעותי ביותר של היותם יהודים: הרבה יותר מאוריינות יהודית, מתמיכה בישראל ומשמירת מצוות. וכאשר העומס הנפשי שבעמידה על משמר האינטרסים היהודיים והערכים היהודיים עולה על גדותיו, מתפתים כמה מן היהודים להאשים את עצמם בשנאתם של עמים אחרים כלפיהם; הם מתנצלים על "חטאים" יהודיים ועל "מעשי תוקפנות" של ישראל; או שהם מוחים כל סממן גלוי או כל זיקה פנימית ליהדותם. תוצאת כל אלה אחת: כשהיהודים מתחילים לראות את עצמם כסתם קרבנות או כסתם תוקפנים הם מתקשים להצדיק לעצמם את יהדותם.

אין לטעות: היהודים צריכים להתגייס נגד תוקפיהם בקמפוסים ונגד אנשי מנהלה המקלים ראש בכך. הם צריכים לעודד את המאבק המתמשך בבי-די-אס. הם צריכים להתכונן, בישראל ובאמריקה, לקליטת יהודים הנמלטים במספרים גדלים והולכים מהאנטישמיות באירופה. הם צריכים לקשור קשרים עם גויים אוהבי ישראל ברחבי העולם. והם צריכים לגנות אנטישמים ימנים ואנטישמים שמאלנים בקול רם באותה מידה. אך בסופו של דבר, התשובה האמתית היחידה למגפת-התמיד של האנטישמיות

היא גאוה יהודית: האמונה שליהודים ייעוד מיוחד שעליהם להגשימו, מורשת מקודשת שעליהם לשמרה, והיסטוריה הרואית שעליהם להמשיכה. בלי ביטחון עצמי מוסרי זה, היהודים ימעטו וילכו, ישתופפו וילכו, והאנטישמים ינצחום בלי לירות ולו ירייה אחת.

8. יוצרים מחנה יהודי שמרני

לנוכח המציאות ששרטטנו פה, יתהו אולי כמה מן הקוראים בישראל אם יש בכלל תקווה ליהדות ארצות הברית. שמא נחרץ גורלה להתבוללות, להליכת-שבי מתמדת אחר החליל הפרוגרסיבי, או במקרה הטוב, לקיום שבטי שולי ומבודד ונטול השפעה על החברה האמריקנית ועל עניינים בינלאומיים. ועוד עשויים לתהות חברינו בישראל – מדוע בעצם לא יקומו היהודים האמריקנים שהשקפתם מסורתית, שמרנית או ציונית, ופשוט יעלו לישראל. הרי ישראל, עם כל צרותיה, היא מדינת היהודים. היא המיזם הלאומי שלנו, היא ביתנו, היא פרי עמלנו ואהבתנו. רק בה יכול יהודי לחיות חיים יהודיים מלאים בלי להיאבק כסיוזיפוס בגלי הגאות המתמידים של המודרנה הקוסמופוליטית.

גם אנו, פינו מלא תהילה לאותם יהודים אמריקנים המחליטים לעלות לישראל, וליבנו מלא בהערצה להם. אלא שלעת עתה, קריאה לעלייה המונית של יהדות אמריקה לישראל, לאקסודוס מארץ-הרווחה, היא לחלוטין לא-מעשית. יהודי אמריקה מושרשים בארץ מושבם, ורובם ככולם, מכל הגוונים הפוליטיים והדתיים, שמרנים כליברלים, אסירי תודה למדינה שאבותיהם מצאו בה מקלט, ושהכישרונות, המרץ והמסורת היהודיים הרוו את אדמתה. הצלחתם של היהודים באמריקה היא חלק מהמורשת האמריקנית – והצלחתה של אמריקה היא חלק ממורשתם היהודית של יהודיה. זאת ועוד. מנקודת מבט ישראלית, טיפוח הידידות עם קהילות משגשגות בתפוצות הוא בעל ערך אסטרטגי שלא יסולא בפז. יהודי ארה"ב, יהודי קנדה, יהודי צרפת, יהודי אוסטרליה, יהודי בריטניה – כל אלה יכולים לשמש למדינת היהודים שגורים ושותפים, ולתרום מרחוק לחוסנה ולקיימותה. משום כך, המיזם היהודי השמרני באמריקה, הקהילה היהודית הגדולה בתפוצות, חשוב מאוד גם לישראל: הוא יבטיח כי יהדות אמריקה תעמוד על בסיס איתן, תדגול בערכים יהודיים, ותשרת את עם ישראל בזירה התרבותית, בזירה הפוליטית ובזירה הדתית.

כמובן, בבוחנם את מצבם הפוליטי והמוסרי, אל להם ליהודי אמריקה להגזים בחשיבות עצמם. היהודים הם מיעוט קטן באמריקה, והפוליטיקה והתרבות האמריקנית אינן תלויות בשאלה איזו דרך יבורו להם היהודים, שמרנית או ליברלית, דתית או חילונית. אף כי הקהילה היהודית באמריקה היא השנייה בגודלה בעם היהודי, המרכז היהודי הוא ישראל. בישראל מתממשות שאיפותיו הלאומיות של העם היהודי, והיא היום לבה הדמוגרפי, התרבותי והאינטלקטואלי של יהדות העולם. ואף

כי היהודים וישראל נמצאים תכופות בראש סדר היום החדשותי בעולם, טעות חמורה היא לחשוב שגורלה של התנגשות הציוויליזציות וגורל המאבק בין המעצמות תלוי במעשינו.

ובכל זאת: היהודים אמנם לא יקבעו עתיד המערב – אבל גורלם הוא השתקפות חדה של גורלו. אם יהדות אמריקה תבולל את עצמה לדעת – או להפך, אם תיאלץ להתבדל לחלוטין מהתרבות והחברה האמריקניות – כי אז יש בסיס מוצק לחשש שגורל כזה יפקוד את כל הזרמים הדתיים בארצות הברית. אם ישראל תספוג מתקפה גרעינית קשה מידי איראן או מי מגרורותיה, יהיה בסיס מוצק לחשש שהמערב לא הצליח להתמודד עם איום זליגת הנשק הגרעיני לארגונים קיצוניים ברחבי העולם. אם האנטישמיות תמשיך להרעיל המוני נפשות פרוגרסיביות ומוסלמיות, ולאחד את אלו ואלו תחת כנפיה – יהיה בסיס מוצק לחשש שתרבות המערב המוכרת לנו הגיעה לסוף דרכה. למקום שהיהודים הולכים, המערב הולך. היהודים אינם יכולים להציל את המערב, אך הם ישרתו אותו על הצד הטוב ביותר אם יעמדו על נפשם.

אחריותם הראשית של היהודים היום, והמתת הגדולה ביותר שבידם להגיש לעולם, היא ההגנה על הציוויליזציה היהודית מפני חורשי רעתה הרבים מבית ומחוץ. ליהודי אמריקה, אם חפצם לשגשג, נועד תפקיד מכריע במעש הגדול הזה: לקיים קהילות יהודיות תוססות בארצות הברית, ולבצר את תמיכתה של אמריקה בישראל – החולקת עם ארצות הברית שורשים תרבותיים ומוסריים מן המעלה הראשונה. לשם כך, נדרשת תפנית שמרנית במשנתם הפוליטית. זה שנים רבות מדי שאותה "טיפשות פוליטית של היהודים" שהזכיר קריסטול חותרת תחת האינטרסים היהודיים, הערכים היהודיים וההמשכיות היהודית. זה זמן רב שהפרוגרסיביות ברחבי תבל מתנגדת לישראל, לדת המסורתית ולעצם הרעיון של גאווה לאומית – וראוי אפוא שהיהודים יתנגדו לפרוגרסיביות בכל המרץ המוסרי, האינטלקטואלי והפוליטי שיוכלו לגייס.

יש מקום לקוות שקואליציה חדשה בין שמרנים יהודים מסוגים שונים תוכל לרענן את מגמת פניה הפוליטיים והתרבותיים של יהדות אמריקה בשנים הבאות. היהדות האורתודוקסית לגוניה צומחת במהירות, מחזיקה בעמדות שמרניות בתחומים רבים, ומעמדה בקהילה היהודית משתפר בהתמדה. היהודים יוצאי ברית המועצות, צרובי זיכרונות מן החיים במשטר הטוטליטרי הסובייטי, הם ברובם יהודיים לאומיים מאוד המתנגדים בחריפות לאטאטיזם האמריקני. מורשת אובמה הבהירה היטב כי השמרנים, לא הפרוגרסיבים, הם כיום ידידיה המחויבים ביותר והאמינים ביותר של ישראל, ומציאות זו עשויה להשפיע על יהודים אוהדי ישראל המצויים במרכז המפה הפוליטית. ולאותם שמרנים יהודים שזיקתם ליהדות או הידע היהודי שלהם קלושים, הרעיונות השמרניים עשויים לשמש שער של שיבה אל מורשתם הנשכחת; לפחות לאלה מהם המחפשים עוגנים של משמעות להשקפתם השמרנית וחלופה תרבותית שפויה לגדל בה את ילדיהם.

כדי להתאחד לכדי קואליציה כזו ולהרחיב את השפעתם זקוקים השמרנים היהודים לסדר-יום חיובי: למערכת רעיונות וטיעונים בדבר הדרך הנכונה לחיזוק העמידה היהודית בפני חולשות פנימיות ואויבים חיצוניים. תפיסת עולם כזו – שמרנות יהודית חדשה, שבמפרשיה מנשבות אהבה ואכפתיות כלפי העם היהודי כולו – מחכה להיוולד מן המקורות היהודיים המסורתיים, מזיכרונות ההיסטוריה היהודית שנרכשו בעמל ובכאב, ומחוכמתה של ההגות השמרנית שרוב היהודים זנחו זמן רב מדי. יותר מאי־פעם, סדר-יום כזה נחוץ בדחיפות; ויותר מאי־פעם התנאים הפוליטיים בשלים להיווצרותו.

-
- Jonathan D. Sarna, "American Jewish Education in Historical Perspective", *Journal of Jewish Education*, 64:1-2 (Winter/Spring 1998), p. 10 .1
- Jay Michaelson, "Betsy Devos as Secretary of Education? That's a Tragedy for All American Jews", *The Forward*, .2
- November 28, 2016 .3
- Louis D. Brandeis, "Americanism and Zionism", reprinted in *Brandeis on Zionism: A Collection of Addresses and Statements by Louis D. Brandeis*, Clark, NJ: The Lawbook Exchange, 1999, pp. 49-50 .4
- Commentary*, January 5, 1957 .4